

הסיפור של תורג'מן: אוטופיה בכבלים – תורג'מן נגד היועץ המשפטי לממשלה

נעמי לבנקרון*

המאמר עוסק בנקודת המפגש בין מכלול השחקנים המעורבים ברגולציה של הזנות: מעצביה, אוכפיה ומושאהיה. זאת, באמצעות ניתוח פסק דין – ע"פ 94/65 תורג'מן נ' היועמ"ש – שבו נדון עניינה של אישה שעסקה בזנות, אך מצאה את עצמה על ספסל הנאשמים לאחר שנגדה ונגד סרסורה הוגש כתב אישום באשמת ניהול בית בושת בשנת 1964. פרשה זו יכלה להיות הליך משפטי שגרתי, אחד מני רבים, אלמלא שיקפה את אחד מתוצריו היחידים של תהליך רגולטורי מתמשך שנועד להצלתן של נשים העוסקות בזנות מידי סרסוריהן, ובפועל פגע בהן יותר משהיטיב. באמצעות השימוש במקרה מבחן זה, משרטט המאמר את הנזקים השונים שעלול המשפט הפלילי לגרום לנשים שעליהן הוא מבקש לכפות את הגנתו.

פרולוג

פסק דין תורג'מן נכלל ברשימת הקריאה בקורס על זנות וסחר בנשים מאז היום הראשון שהתחלתי ללמדו באוניברסיטת תל אביב, בסתיו 2003. זהו פסק דינו של הרכב מורחב בבית המשפט העליון משנת 1965, שבו דנו חמישה שופטים בראשות נשיאם דאז, שמעון

* פוסט דוקטורנטית במכון לקרימינולוגיה של האוניברסיטה העברית. תודה לשרי אהרוני, דבורה ברנשטיין, הילה הרמלין-קוטנר, שי לביא, פנינה להב, אסף לחובסקי, גלעד נתן והדס צור על הערותיהם לטיטות מוקדמות של המאמר, לטלי גל על שיחות מפרות בנושא הקשר שבין הפרקטיקה המשפטית למחקר האקדמי, למיכאל בירנהק על ייעוץ רב ערך בנוגע לאתיקה במחקר הארכיוני, ולליאורה בילסקי על הערותיה החשובות לגיבוש סיכום המאמר במסגרת תגובתה להרצאות בכנס השנתי ה-14 של הארגון הישראלי להיסטוריה ומשפט, יד יצחק בן-צבי ומכון ברג למשפט והיסטוריה, 8.10.2018. מערכת "מעשי משפט" עשתה מעל ומעבר להשבחת המאמר מאז הועבר לידיה לראשונה, ושימשה בת-שיח מצוינת להתחבטויות שונות, מהותיות ופרוצדורליות כאחד. תודה למשפחת צבי מיתר ולמכון ברג על מלגות שסייעו בכתיבתו של מחקר זה. טיוטה מוקדמת של המאמר זכתה בנובמבר 2018 לציון לשבח מטעם פרס מישל הלפרין. הטעויות הן כולן שלי.

אגרנט, בסוגיה זניחה כביכול: האם אישה העוסקת בזנות לבדה בדירת מגורים יכולה להיחשב למנהלת בית בושת. על העובדות העומדות בבסיסו של פסק הדין ידעתי אך את המעט שמסרו שופטי ההרכב ביר קפוצה: הנאשמת עסקה בזנות הן לפני נישואיה והן לאחריהם, והועמדה לדין עם בעלה, שסרסר בה, בגין ניהול משותף של בית בושת ברחוב דיזינגוף 151 בתל אביב. הא ותו לא. החלק הארי של פסק הדין הוקדש לניתוח תיקון חוק שנחקק 3 שנים קודם לכן בנושא זה, וטרם לובן די צורכו בפסיקה.¹

מידע נוסף בעניינה של מרים תורג'מן עלה בידי לאתר רק עם ראשית לימודי הדוקטורט, בשנת 2012. לאחר 12 שנות עבודה בפרקטיקה המשפטית עם נשים בזנות וקורבנות סחר, היה ברור לי כי מחקרי יתמקד בהן, אך הייתי נחושה להתנתק באופן מוחלט מן המתרחש כאן ועכשיו. לפיכך, חקר ההיסטוריה של המשפט שימש עבורי הזדמנות מצוינת לבחון לעומקם פסקי דין וסעיפי חוק שעד אז היו בעיניי בגדר תעלומה שברור היה לי כי רב בה הנסתר על הנגלה, אך לא היו בידי הזמן והכלים הנדרשים לפענחה. ידעתי כי המשפט הישראלי בתחום הזנות התבסס במידה רבה על המשפט המנדטורי ועל חוקים שתוקנו בשנים המעצבות של בינוי האומה, אך לא יותר מכך.

לכודה בכבלי הקסם של ההיסטוריה, צעדתי מיומו הראשון של המחקר במנהרת זמן מרתקת, שראשיתה בלונדון הוויקטוריאנית ופריז המהפכנית של המאה השמונה עשרה, עוברת דרך המעברות ועיירות הפיתוח של ישראל בשנות בינוי האומה, וממשיכה ומתפתלת אל תוך המאה העשרים ואחת. מצאתי במנהרה זו את אותן דמויות בדיוק שהכרתי בעבודתי בפרקטיקה: נשים בזנות, גברים המסרסים בהן, סוחרים, פוליטיקאים, עיתונאים, ארגונים, שוטרים. אותה מערכת מורכבת של יחסי כוחות, אותם מיתוסים, אותם ניצול, אלימות ועושיק. תמיד אותו הדבר, אך תמיד שונה.

ההיסטוריה סיפקה לי את הפרספקטיבה הנדרשת לבחינת עולמה המתעתע של הזנות, שלגביו הזהיר טימוטי גילפויל בצדק רב כי ככל שאנו לומדים על אודותיו יותר, נדמה שאנו יודעים פחות.² המרחק מן הנשים עצמן, כמו גם המרחק מסמטאותיה המצחינות משתן ורוויות הדמעות של התחנה המרכזית הישנה על בתי הבושת שלה, הועיל למחקר במידה רבה. חיי היומיום שלי נכנסו לשגרה מבורכת של מחקר וכתובה, ונעו על הציר שבין מגדל השן של האקדמיה, על מובלעותיה השונות בחברה הישראלית, לבין הקיבוץ שכוח האל שבו עברנו לגור עם תחילת הלימודים, בשוליו המרוחקים של כביש 90. תקופת המחקר, כמו גם ההתרחקות מן המרכז הסואן, הבהירו לי יותר מאי פעם את הייאוש שהוא מנת חלקם של אלה שהחברה הישראלית מיקמה בשנות החמישים כמחסום אנושי לגבולותיה והפקירה, ייאוש שהוביל לעיתים נערות ונשים שהתגוררו שם לעולם הזנות; את עומק הפער בין ההישגים שעלה בידי המגזר השלישי לצבור בכנסת ובבית המשפט, לבין יישומם ברחוב; ואת התהום המטרידה הפעורה בין ארגוני המגזר השלישי לבין האקדמיה, הנוהגים לזלזל זה בזה במקרה הרע, או להעריך מרחוק במקרה הטוב, מבלי להבין את גודל היתרון הטמון בשיתופי פעולה ביניהם.

דמותה של מרים תורג'מן, שאותה למדתי להכיר מתוך תיק בית המשפט, שימשה עבורי מורת דרך ביחס לסיכונים הטמונים בשימוש פזיז במשפט הפלילי לגבי זנות.³ היא הצביעה עבורי ביד בוטחת על הנזקים שעלולה לגרום כפייתו של המשפט הפלילי, לה ולאחרות כמותה, כפייה פוגענית המאופיינת בפטרנליזם ובזלזול המופגנים תדיר כלפי נשים בזנות. מרים תורג'מן הובילה לשינוי ניכר בעמדותיי בנוגע לדרך הנכונה לטיפול בנושא הזנות והסחר בנשים, אך גם הפכה אותי, בתוך כך, לחריגה בתוך המחנה הפמיניסטי הישראלי, הסבור כי המשטרה ובתי המשפט, שאינם אוכפים במידה מספקת את החוק הפלילי ביחס לסרסורים ולסוחרים, הם האשמים העיקריים בקיום הזנות. מרים תורג'מן לימדה אותי, יותר מכל אדם אחר, להתבונן במבט מפוכח על עבודתי המשפטית בתחום הזנות והסחר בנשים, לתהות על מהותם האמיתית של מה שהערכתי כהישגים מקצועיים, ולהודות בטעויות בדיעבד. מאמר זה מוקדש לה בתודה.

מבוא

החקיקה היא כלי רב חשיבות עבור עורכי דין חברתיים, המאפשר להם להגן על זכויות אדם בצורה מקיפה יותר מאשר הליך משפטי נקודתי, ולחתור ליצירת שינויים חברתיים נרחבים.⁴ עם זאת, לא פעם נשכחת העובדה כי החקיקה מהווה רק את ראשיתו של תהליך ממושך, שאחריתו אינה משקפת בהכרח את כוונת יוזמיו. מאמר זה מבקש לשרטט את הסכנות הטמונות בטיפול בזנות באמצעות המשפט הפלילי, ולהזהיר מפני תוצריו האפשריים של תהליך זה, גם כאשר מטרתו, לכאורה, נגזרת מערכי החירות, השוויון, הליברליזם והפמיניזם.

זה קרוב למאתיים שנה מתקיים דיון ציבורי ער סביב הרגולציה של הזנות. החששות שרגולציה זו מעוררת לפגיעה בכריאות או במוסר, הופכים אותה למקרה מבחן מעניין במיוחד לבדיקת השפעת החקיקה על המציאות שבה ביקשה לטפל. המחקרים הרבים הקיימים במדינות אחרות על אודות הרגולציה של הזנות ממחישים כיצד יוזמות חקיקה של ארגון, מחוקק או אזרח לגביה הופכות לכדור שלג המדרדר במדרון תלול. בהדרגה, צובר הכדור עוד ועוד תאוצה, שחקנים, פושט אל הזירה הלאומית ואז אל זו הבינלאומית, נידון בשורה ארוכה של כנסים, ימי עיון ומאמרים בתקשורת, אך גם, ובעיקר, משפיע על חיי הנשים המתגוררות במורדות ההר המושלג, ולא בהכרח לטובה.

עניינה של מרים תורג'מן, שיעמוד במרכז המאמר, הגיע לבית המשפט העליון בשנת 1965, בניסיון לפרש את התיקון לחוק משנת 1962, שקבע כי מנהל בית בושת הוא "מי שמחזיק או מנהל מקום לשם עיסוק בזנות", אך מבלי להגדיר מהו בית בושת.⁵ מטרתו המוצהרת של התיקון הייתה להגן על נשים העוסקות בזנות מפני סרסוריהן, מתוך הנחת מוצא שלפיה הסרסורים, והם לבדם, אחראים לקיום הזנות. פרשנותו של בית המשפט לקביעה מהו בית הבושת צמצמה את ההגדרה המנדטורית, ומעתה לא נדרש עוד כי שתי נשים יעסקו בזנות בדירה על מנת שהמקום יוגדר כבית בושת, אלא די היה באישה אחת בלבד. המחלוקת היחידה שנוצרה בפסיקה בנוגע לסעיף התמקדה

בשאלה האם אישה העוסקת בזנות בדירת מגוריה תוגדר "מנהלת או מחזיקה", או שמא ההגדרה תחול עליה רק אם תשכור מקום במיוחד למטרה זו. חשיבות פרשנותו של סעיף זה הייתה רבה, שכן קבלת הפרשנות הראשונה יכלה להפוך אישה שעסקה קודם לכן באופן עצמאי בזנות בדירת מגוריה לעבריינית שדינה 5 שנות מאסר, ולמעשה להוביל להפללתה דה-פקטו. כמה פסקי דין שניתנו בין השנים 1962-1965 העניקו לסעיף החוק פרשנויות שונות. בחלקם הופללה נאשמת שעסקה בזנות בביתה הפרטי, באחרים זוכתה. אחת מאותן נשים שנגדן הוגש כתב אישום לבית המשפט המחוזי בגין עבירה זו הייתה מרים תורג'מן. עורך דינה ערער לבית המשפט העליון, וביקש דיון בהרכב מורחב שיקבע הלכה מנחה בסוגיה.

חלקו הראשון של המאמר ישרטט את המסגרת המושגית וההיסטורית של המאמר. הוא יסקור את שורשי הרגולציה המודרנית של הזנות במערב אירופה של המאה התשע עשרה, תקופה שידעה לא מעט שינויים חברתיים, טכנולוגיים ודמוגרפיים, ואת הדרך שבה שימשה תקופה זו מצע נוח להתפתחותה של רגולציה המבכרת את המשפט הפלילי על פני חלופות אחרות. לאחר מכן יתמקד הדיון בכירור הסיבות לשימוש התכוף במשפט הפלילי במסגרת הרגולציה של הזנות והסכנות הטמונות בו, לרבות הפער האינהרנטי בין שאיפותיו הפוליטיות של המחוקק, לבין נקודת מבטו של עובד הציבור שאמור ליישמה; בהתמקדות במשפט הפלילי כתרופת פלא, ובעיקר בכוחו לתייג ולהעניש, תוך זניחת חלופות אחרות; בהכפפת הנשים למערכת משפט המעוצבת לפי זהותם החברתית, האתנית והכלכלית של השופטים; ובצמצום בעיות חברתיות רחבות אל תוך הסד הצר שמאפשר המשפט הפלילי, והעלמת גורמי עומק לבעיות חברתיות תוך הצבת שעירים לעזאזל בודדים, שלהם מיוחס ייצור בעיות אלה, על ספסל הנאשמים. כל אלה יומחשו בחלקו הראשון של המאמר באמצעות תיאור הדרך שבה התמודד המשפט הפלילי עם הזנות בישראל בעניינה של מרים תורג'מן, אך גם כיום.

חלקו השני של המאמר יציג את התפתחות הרגולציה של הזנות במדינת ישראל בשנותיה הראשונות, תוך התמקדות בריבוי העמדות והדעות שבאו לידי ביטוי בתהליך זה, ובחקיקה שהתקבלה בסופו של יום בשנת 1962. לאחר מכן אסקור את פסקי הדין השונים והמנוגדים שהתקבלו בבית המשפט העליון בארבע פרשיות שונות בין השנים 1962-1965. פרשיות אלה שיקפו את חילוקי הדעות בין השופטים בערכאות השונות כמו גם בין שופטי העליון לבין עצמם בנוגע לפרשנות הראויה להגדרת בית הבושת על פי התיקון החדש.

חלקו השלישי והמרכזי של המאמר יעסוק בערעורה של מרים תורג'מן. תחילה אסקור בקצרה את העובדות שהובילו אותה אל ספסל הנאשמים, כמו גם את זהותם של השופטים שדנו בעניינה, ובעיקר את דמותו של שמעון אגרנט, ששימש כף המאזניים בדיון זה. קריאה ביקורתית של פסק הדין תבהיר את הדרך שבה בחר בית המשפט להעלים את המציאות שהובילה את תורג'מן לעסוק בזנות, תוך התמקדות בדיון פורמליסטי ומשפטי על פרשנותו הראויה של התיקון החוק משנת 1962 להגדרת בית הבושת.

חלקו הרביעי והאחרון של המאמר יתמקד בעניינה של נוי חדר, שנגדה הוגש בשנת 2014 כתב אישום בגין השכרת נכס שבבעלותה לצורך עיסוק בזנות, ובמקביל הוגשה על ידי הפרקליטות בקשה להגבלת השימוש בנכס. בית המשפט הנחה את הפרקליטות להימנע מאכיפת הלכת תורג'מן כשאין נסיבות המעידות על כפייה. שנה לאחר מתן פסק הדין הוגש כתב אישום נוסף כנגד נוי חדר, חמור יותר, בגין שורה ארוכה של עבירות לרבות סרסרות, ניהול בית בושת והלבנת הון. חלק זה של המאמר יבחן את הדרך שבה השפיעה הלכת תורג'מן על עניין חדר, ולהפך, ואת השאלות העולות מדרך טיפולם של עובדי ציבור וארגוני מגזר שלישי בפרשה. בסיכום אבחן אילו תוכנות יוכלו עורכי דין חברתיים להפיק מהלכת תורג'מן, בנוגע לסכנות הטמונות בקידום שינוי חברתי בתחום הזנות באמצעות תיקוני חקיקה פליליים.

א. המשפט הפלילי כברירת מחדל להתמודדות עם הזנות

1. קווים לדמותה של הרגולציה המודרנית של הזנות

הפוליטיקה של המוסר הומשגה על ידי כריסטופר מוני כשורת סוגיות יסוד חברתיות הנתפסות כמקושרות למוסר, כגון הפלות, סמים והימורים, אשר הדיון בהן חוצה גבולות חברתיים, תרבותיים ופוליטיים, מעורר חילוקי דעות מרים ודיון נוקב, ומקשה על עיצוב הסכמות וקביעת רגולציה.⁶ כפי שהמחישו ואגנר ואלטינק, הזנות משתייכת אף היא לתחום הפוליטיקה של המוסר: הדיון בה לעולם טעון רגשית ומוסרית, נסמך בעיקר על אמונות ודעות ובמידה פחותה על ידע אמפירי מוצק. היבטים סמליים תופסים בעיצובה של רגולציה זו מקום חשוב יותר מאשר היבטים מעשיים, והיא משקפת לא פעם את דמותם המדומיינת של עובדי הציבור או הארגונים שקידמו אותה בעיני עצמם, ואת תקוותיהם.⁷

לפיכך, מאז המאה התשע עשרה הייתה הזנות יעד לחקיקה פופוליסטית המבקשת להשביע את רצון ההמון ולא בהכרח להגן על העוסקות בה. מתוך השתייכותה לתחום הפוליטיקה של המוסר, היא עוררה לא מעט עניין ציבורי וחילוקי דעות בנוגע לרגולציה הנדרשת לגביה. לצד הקושי הטמון בעיצוב רגולציה קוהרנטית בתחום הפוליטיקה של המוסר, קיים קושי נוסף ברגולציה של הזנות הנובע מן העובדה שהיא מעוצבת תדיר בתקופות של תהפוכות חברתיות, שינוי ומעבר, לרבות תהליכי התיעוש, העיור וההגירה ההמונית במאה התשע עשרה, או הגלובליזציה בראשית המאה העשרים ואחת. בתקופות אלה הפכו הזנות והסחר בנשים לא פעם מטרה למאבק מקיף, אך לא פחות מכך, לאמצעי עבור חברה בתהליכי שינוי לגיבוש מחודש של ערכיה ושל נקודות הסכמה ומחלוקת.⁸ רדוקציה של עולם הזנות לכלל חלוקה בינארית בין סרסור אכזר לבין קורבן ברמות אישה צעירה ותמימה, הקלה על יצירת הלכידות הנדרשת וזכתה להסכמה כוללת ומקיפה שחצתה גבולות מגדר, פוליטיקה ומוצא אתני.⁹ היא הקלה גם על התעלמות מגורמי העומק לקיומה של הזנות, שעמם נמנים בראש ובראשונה הפליית נשים בשוק העבודה,

בתא המשפחתי ובודת. כל אלה אך התעצמו אל נוכח המוסר החברתי הכפול המקובל ביחס למיניות הגברית, שצרכיה נתפסו כמובנים מאליהם, בעוד שאל מול המיניות הנשית הוצבו סייגים, מגבלות ואף איסורים ועונשים פליליים לצד סטיגמה חברתית.¹⁰ נוסף על כך, סייעה הרדוקציה של עולם הזנות להתפתחותם של מסעות צלב להצלת הנשים מפני סרסורים וסוחרים, שיותר משיצרו את המצב הקיים, בעיקר נהנו מפירותיו. לעיתים התקיימו אינטרסים סמויים בצד אלה הגלויים בעיצוב הרגולציה של הזנות. כך בתקופות הגירה המונית נוצרה לא פעם פאניקה מוסרית בנושא הסחר בנשים. זו, בתורה, שימשה לא פעם הסוואה יעילה לחששות המשטר מפני חרירה לא מבוקרת של מהגרים לשטחה, כמו גם לחששם של אזרחי הערים הגדולות מפריעת הסדר הציבורי ההטרונורמטיבי והלאומי שגרמה זנות הרחוב של נשים מהגרות בשכונתם.¹¹

מקרה מבחן ייחודי של תקופות מעבר ושינוי הוא תהליכי בינוי אומה. במדינות חדשות, שנוצרו עקב סיום שלטון זר (הודו, ישראל, פקיסטן) או מהפכות (קובה, רוסיה, סין) התרחשו לעיתים ניסיונות לטיפול בזנות במסלולים מקבילים: האחד, "חינוך מחדש" של הנשים, תוך הצגת הזנות כבעיה השייכת למשטר הישן, שכעת, עם מיגורו, אין לה עוד מקום בחברה החדשה. השני, משפט פלילי שהופעל בעיקר כנגד סרסורים ומנהלי בתי בושת. הנתיב שבו פסעו המדינות החדשות, ובעיקר אלה בעלות היומרה המהפכנית, היה דומה במידת מה: בראשית הדרך נשמעו הצהרות בנוגע להיותה של הזנות בעיה חברתית המשויכת למשטר הישן, ועל כוחו של זה החדש לשים לה קץ, באמצעות עקירת בעיות חברתיות מן השורש. בשלב השני, הושם הדגש על ההליך הפלילי, תוך הגדרת עבירות חדשות, הגברת האכיפה בעבירות קיימות, וזניחת היומרות לתיקון החברה.¹² משעה שהפך המשפט הפלילי לאמצעי המרכזי במאבק, נבחרו סרסורים וסוחרים נשים על פי רוב כמטרתן. ההתמקדות בהם אפשרה את הפיכתם לשעיר לעזאזל ומיקדה את מבטו של הציבור בהם כיוצרי התופעה, תוך התעלמות מן הבעיות האמיתיות היוצרות את הזנות ומשמרות אותה.¹³

אך אף על פי שהחוק ביקש לפגוע בצדדים שלישיים שניצלו את הזנות, למעשה הוא חיזק את כוחם ומספרם, כפי שאבהיר מייד, שכן ככל שהתגברה רדיפת הזנות, ובעיקר זנות הרחוב, נדרשו הנשים במידה גוברת והולכת לסיוע של אותם צדדים שלישיים לצורך איתור לקוחות.¹⁴ לפיכך, תהליכים אלה ממחישים את טענתה של לואיז וייט שהסרסרות נכנסה לעולם הזנות רק לאחר שהמדינה פלשה אליו.¹⁵

עם זאת, על אף הקביעה הנחרצת בבתי מחוקקים שונים כי סוחרים וסרסורים הם מוקד הבעיה, לא פעם התמקדה האכיפה בנשים עצמן – שהפכו בה בעת לקורבנות ולעברייניות – ואף התגברה במסגרת עבירות של מטרד לציבור ושוטטות.¹⁶ הגברת האכיפה ביחס לעבירת השידול למעשה זנות הובילה על פי רוב דווקא למעצרן של נשים, אף שהחוק היה ניטרלי מבחינה מגדרית, ויכול היה לחול גם על הלקוחות, כך היה, לדוגמה, בישראל, הן בתקופת היישוב והן לאחר הקמת המדינה.¹⁷ זאת, כיוון שהמחוקק הותיר את פירוש החוק לשוטרים, שהיו ברובם עובדי הצווארון הכחול, ואלה

השליכו את האשם בעצם קיומה של הזנות על הנשים העוסקות בה.¹⁸ כך למשל תיקון לחוק הבריטי משנת 1885 שאפשר העמדת מנהלי בתי בושת לדין, נאכף בעיקר כנגד נשים שעסקו בזנות בביתן ללא סרסור.¹⁹ באופן דומה, דו"ח משטרת ישראל משנת 1964 מלמד כי מספר התיקים שנפתחו בגין עבירת השידול, שנתפסה כמטרד לציבור ויוחסה לרוב לנשים בלבד (179), היה גבוה באופן משמעותי ממספר התיקים שנפתחו בגין עבירת הסרסרות (76).²⁰ נוסף על כך, מספרן הכולל של הנשים שעמדו לדין בגין שידול בשנה זו (196) היה גבוה במעט מזה של הגברים (190).²¹

המחשה אחרת לקושי שהציב המשפט בפני נשים שעסקו בזנות היה דרך השימוש בדיני הראיות בתקופה זו: קורבנות עבירה שנדרשו להעיד בבית משפט זכו לאיומים מצד העברייין שדרש כי יחזרו בהם מעדותם. מצב זה רווח גם בעולם הזנות. שופטת בית משפט שלום בחיפה שעסקה בתיקים רבים שבהם נדונו עבירות הנלוות לזנות תיארה את המצב כך:

הנסיון שלנו גם מלמד, שאין כמעט תיק, בו מואשם הנאשם ב'חיים על רוחי זונה' שלא יהיה נסיון מצד המתלוננת לחזור בה בעדותה בביהמ"ש מעדותה במשטרה, והסבות מובנות: שדול מצד הנאשם, איומים, הטלת אימה וכו'. על כן קרה לי לא פעם שהייתי נאלצת לזכות את הנאשם, ולעומת זה להעביר את דינה של המתלוננת לביהמ"ש המחוזי על שני עדות. זהו מצב פרדוקסלי, אבל זאת היא המציאות.²²

לפיכך, תוצרם של תהליכים אלה היה רגולציה כאוטית, שבמסגרתה ביקשו מחוקקים וארגונים להושיע נשים שעסקו בזנות, בעוד שוטרים, פרקליטים ושופטים יישמו את החוק בפועל לפי ראות עיניהם. כוונותיהם של הראשונים לא הלמו על פי רוב את דרך פעולתם של האחרונים, דבר שבא לידי ביטוי בפער בין מטרות לתוצרים. על אף החמרת החקיקה והאכיפה דה'יורה כנגד צדדים שלישיים המרוויחים מקיומה של הזנות, היו אלה הנשים דה'פקטו שהועמדו לדין או נעצרו למטרות הרתעה בלבד במספרים גדלים והולכים.

אך גם התעמרות זו של מערכת האכיפה בנשים שעסקו בזנות לא השפיעה עליהן, ולא גרמה להן לעזוב את עיסוקן זה. מחקרים מאז שנות השמונים העוסקים בנשים בזנות, בנרקומניות ובחסרות בית, מוכיחים כי הן פועלות כמיטב יכולתן להבניית מנגנוני הגנה משלהן, מתוך הבנה שלא ניתן להימנע מהשפעת המשפט, אך ניתן לצמצם את נזקי המפגש עימו. הן מקבלות את כפיפותן לו כעובדה, אך תופסות אותו רק כמכשול אחד מיני רבים שעימו הן נדרשות להתמודד.²³

מכיוון שמסעות צלב מאולתרים אלה לא הובילו נשים לנטוש את עיסוקן בזנות, ולא שינו את התנאים החברתיים המשמרים עיסוקן זה, האכיפה המוגברת שהופנתה גם כלפיהן אילצה אותן לאלתר פתרונות חלופיים להשגת לקוחות ולמציאת מקום לעיסוק בזנות. חלק מפתרונות אלה אך הגבירו את ניצולן. במקום להיעלם או להצטמצם, שינתה

הזנות את תבניותיה, את זירות השידול ואת מיקומם של בתי הבושת. כשדרשה המדינה מנשים שעסקו בזנות במאה התשע עשרה להירשם בתחנות המשטרה, הן החלו לעסוק בזנות במקומות הסמויים מן העין באיטליה²⁴ ובצרפת.²⁵ מאוחר יותר, בראשית המאה העשרים, עת החלה המשטרה הבריטית לאסוף טביעות אצבע של נשים ואת תמונותיהן, הן החלו לשנות את מראן החיצוני, לנדוד בין שכונות וערים, או למסור פרטים בדויים.²⁶ בעלי דירות ניצלו לעיתים את מצוקתן ודרשו מהן שכר דירה מופקע.²⁷ חוקרות שונות הצביעו על תיקון החוק בנושא בתי הבושת בבריטניה (1885) כאחד הגורמים שהגבירו את האלימות כלפיהן, והקלו על פעילותן של ג'ק המרטש בתקופה זו (1888), שכן חקיקתו הבריחה את הנשים לזירות סגורות, שבהן היו חשופות יותר לפגיעה.²⁸ וכך, אל הנזקים הנגרמים ממילא לנשים מעצם העיסוק בזנות, התווספו אלה שגרמה מערכת האכיפה עת הופנתה נגדן. דמות האישה העוסקת בזנות הועלמה מן העין, והוטמעה בזו של סרסורה, תוך שעולם המשפט נמנע מלהעניק לה הגנה של ממש, כי אם מצטרף למעגל המקרבנים שלה. בכך, טוען איתי פרוסט, "למעשה תרם המשפט להקרבתה".²⁹ תהליכים אלה התרחשו ללא קשר לכוונתו המקורית של החוק: בין שנועד למגר את הזנות מתוך תפיסתה כפגיעה כמוסר הציבורי, ובין שביקש למגר את ניצולה דווקא, בשני המקרים היו אלה הנשים שנפגעו משינויו או מהגברת אכיפתו.³⁰ לפיכך, ראוי לעיין במשפט הפלילי לעומקו, ולבחון האם בו טמון המזור למצוקות הזנות.

2. המשפט הפלילי כתרופת פלא: סיכונים וסיכויים

התקופות שבהן צמחה הרגולציה של הזנות, תקופות של שינויים חברתיים, תרבותיים ודמוגרפיים, הצריכו התלכדות של חברה בתהליכי שינוי והתעצבות סביב סוגיות שיוכלו לשמש בסיס להסכמה נרחבת. ההתמקדות בסחר בנשים ובזנות הכפויה, ולא בזנות עצמה, ייתרה דיון בסוגיות של מוסר ובחירה, בעוד ההתמקדות במשפט הפלילי ייתרה שיח של זכויות, וצורך לסלילת דרכים חדשות לשינוי מבני עומק חברתיים. תחת זאת, אפשר המשפט הפלילי שימוש במנגנוני אכיפה קיימים, ולכל היותר עיגון הענישה על עבירות חדשות בחוק או החמרת עונשן של אלה הקיימות. עם זאת, המשפט הפלילי כשל דרך קבע, ובמיוחד כשנעשה בו שימוש ככלי מרכזי או יחיד, במתן פתרון פלא לבעיית הזנות. פרק זה מבקש לשרטט חמישה סיכונים מרכזיים הטמונים בשימוש במשפט הפלילי לצורך מאבק בבעיות חברתיות. חלקם אינהרנטיים למשפט עצמו, ואחרים למגבלות כוחו, או לכוחם המוגבל והמשתנה של השחקנים האמונים על אכיפתו. הסיכון הראשון הוא זה הטמון בזהותם של המחוקקים עצמם, ובתלותם הגוברת בבוחריהם, או במילים אחרות: הדרך שבה מטפלים אנשים בעלי אינטרסים קצרי טווח במטרות חברתיות הדורשות אורך נשימה לטווח הארוך. תלות זו מובילה פוליטיקאים חפצי הישרדות לחקיקה אימפולסיבית, כפי שכינתה אותה רות הלפריץ-קדרי, ונימקה את דבריה כך: "בחרתי במונח זה כדי לרמוז על הקצב המדהים של עבודת החקיקה, שלא תמיד נעשית במחשבה תחילה, בתכנון או בהסתמכות על עובדות מבוססות ומחקר

יסודי".³¹ המכון הישראלי לדמוקרטיה כינה תהליך זה, שבמסגרתו מוגשות הצעות חוק פופוליסטיות חדשות לבקרים ונעלמות עם דעיכת העניין הציבורי והתקשורת בהן "הצהרות חוק".³² חוקים אלה אינם מבוססים בהכרח על מחקר או מחשבה, כי אם, לא פעם, על עיון בעיתוני הבוקר.³³

היעדרו של ידע מספיק, וניסיון להיענות לרחשי ליבו של ההמון יצר תופעה שכונתה במחקר "פופוליזם ענישתי", והובילה להגדרת עבירות חדשות ועונשים חדשים, אך בפועל העניקה מענה פשטני לבעיות מורכבות, יצרה בעיות חדשות, החריפה ישנות, ובעיקר הבטיחה תשומת לב נרחבת למחוקקים, לארגונים ולעיתונאים.³⁴ כך למשל, הזעם המוסרי הרב שמעוררות עבירות מין, מוביל תדיר לדרישה להחמרת הענישה המוטלת על עברייני מין ומנגנוני הפיקוח המיועדים להם לאחר שחרורם, אף על פי שהמחקר הקיים מורה כי קיים ספק רב בנוגע ליכולתם של צעדים אלה להשפיע על התנהגותם.³⁵ הסיכון השני הטמון במשפט הפלילי הוא ההתמקדות בו בלבד, תוך הסתת תשומת

הלב מחלופות רדיקליות – ואולי גם רלוונטיות – יותר לחברה. מספר גדול והולך של מחקרים בעשורים האחרונים לימד על יעילותו המצומצמת של המשפט הפלילי ככלי להרתעה. כך למשל הוכח כי מרבית בני האדם אינם מכירים את החוק הפלילי ואת העונשים הקבועים בו.³⁶ וכי אסירים לא ידעו מה יהיה העונש על מעשיהם בטרם נשפטו.³⁷ יתרה מזו, השמת הדגש על המשפט הפלילי הובילה לא פעם לזניחת חלופות שיכלו להתקיים במקומו אך גם במקביל לו, כגון שיקום, טיפול, חינוך ומניעה,³⁸ וכן מפעילות חברתית רחבה יותר, כגון יצירת מנגנוני סיוע ובעיקר לאימהות חד-הוריות לילדים צעירים, שמחקרים שונים מצביעים תדיר על מספרן הגבוה בעולם הזנות.³⁹

גם כאן, בחינת האירועים שהתרחשו בלונדון הוויקטוריאנית יכולה לתרום לא מעט להבנת תהליך זה של זניחת חלופות אפשריות לטובת התמקדות במשפט הפלילי. בראשית דרכו כלל המאבק בזנות בבריטניה פעולות מניעה ושיקום של ארגוני נשים: מתנדבות פתחו חוגי הכשרה מקצועית, העניקו לנשים ולנערות השכלה בסיסית, והגיעו לתחנות רכבת ולנמלים על מנת להתריע בפני נשים שהיו קורבנות פוטנציאליים על הסכנות במסען. הן החתימו את הציבור על עצומות ונשאו דברים נלהבים מעל ארגזים שהציבו בהייד פארק. אך בהדרגה עבר המאבק לתחום הפוליטי, שאותו הובילו בעיקר גברים. את הנואמות הכריזמטיות בהייד פארק החליפו דיפלומטים שביקשו להשיג את תמיכת האליטות, הממשלה והפרלמנט. הנשים, מייסדות המאבק, הודרו לשוליים, והמערכה נותקה משורשיה הפמיניסטיים. במקום הפעילות הציבורית הענפה שהתקיימה קודם לכן, התמקד עתה המאבק בפוליטיקה ובמשפט הפלילי.⁴⁰

הסיכון השלישי הוא חשיפתם של מושאי החוק החדש לשורה ארוכה של עובדי ציבור מגופים שונים הנוטלים חלק באכיפתו. המשמעותיים ביותר ביחס לזנות הם השוטרים והפרקליטים שבהם יש לדון בנפרד משופטים, שכן פעילותם של הראשונים סמויה במידה רבה מן העין.⁴¹ החוק היבש רחוק מלהיות היחיד המנחה את פעולתם של עובדי ציבור אלה ואחרים, כפי שהוכיח מיכאל ליפסקי במחקריו פורצי הדרך על

אודותיהם: הם יפרשו את החוק כראות עינם, ישתמשו בשיקול דעתם ובדרך השונה לא פעם מכוונת מנסחיו, תוך שהם יוצקים לתוכו משמעויות נוספות הנגזרות מתפיסת עולמם, אמונות, דעות, מעמד הסוציו-אקונומי, השתייכותם האתנית ועוד.⁴² העונשים הקלים יחסית שנקבעו לרוב במדינות המערב לצד העבירות הנלוות לזנות, הפכו את הנשים הללו לבעלות חשיבות פחותה בעיני לשוטרים, ואפשרו להם שיקול דעת נרחב ביחס לפרשנותם וליישומם של חוקים אלה.⁴³ שיקול דעת נרחב זה אפשר גם את יצירתה של תגובת נגד העלולה לפגוע במי שעליהם ביקש דווקא המחוקק להגן.⁴⁴

הסיכון הרביעי טמון בדרך שבה ידון עולם המשפט בתיקים אלה. שיקול הדעת השיפוטי, כפי שהראתה הגישה הריאליסטית למשפט, מושפע ממוצאם, ממעמדם ומתרבותם של השופטים, כפי שהמחישו ג'רום פרנק ושורה ארוכה של כותבים נוספים מזרם זה.⁴⁵ הפערים הניכרים הקיימים בין השופטים לבין הנאשמים השפיעו על יחסם של הראשונים לאחרונים,⁴⁶ ועיצבו את ההגנה החלקית שהעניקו למושאי הגנת החוק, לרבות יחס פטרנליסטי ומתנשא,⁴⁷ או אימוץ הסדרי טיעון מקלים ביחס לקורבנות מקבוצות אלה⁴⁸ – ואלה הן רק שתיים מן הדוגמאות הבולטות למצב זה. השפעה אחרת של תוצרי הלוואי העלולים להיווצר בעת שימוש במערכת המשפט לתיקון עוולות חברתיות מוצגת במאמרה של ברברה פדרס, הממחיש כיצד לאחר תיקון החוק בנוגע לאלמות כלפי נשים, שחייב מעצר גברים מכים, פחת מספר התלונות שהוגשו על ידי נשים מקבוצות מיעוט אתניות, מכיוון שידעו את השלכות ההליך הפלילי על גברים מקהילתן, ואת היחס המפלה שלו יזכו בבתי המשפט.⁴⁹

הסיכון החמישי שיוצר השימוש במשפט הפלילי הוא הפרטה של בעיות חברתיות. במסגרת השימוש בו כנגד אדם שהטריד מינית, למשל, מתפוגגות ונעלמות תפיסות פטריארכליות הרווחות בחברה וסקסיוזם. ייחוס האשמה לעבריין ספציפי בלבד, שישב בסופו של יום על ספסל הנאשמים, מוביל לניתוק מלאכותי שבמסגרתו נדחקים לשוליים תהליכים כלכליים ותרבותיים רחבים יותר האחראים לקיומן ולשימורן של בעיות חברתיות, ולניתוק מן הנורמות החברתיות, האמונות והתפיסות שהנחו את העבריין.⁵⁰ במקום לפעול לפי הציווי הפמיניסטי המבקש להפוך את האישי לפוליטי, הופך הפוליטי במשפט הפלילי לאישי: לא עוד סוגיה חברתית פוליטית טעונה ורחבת היקף, אשר שורשיה נטועים עמוק במציאות בת זמננו, כי אם עבריין בודד, חריג, אשר שליחתו למאסר תשיב את הסדר החברתי על כנו.

ב. רגולציה בכחול ולבן: הרגולציה של הזנות במדינת ישראל בתקופת בינוי אומה

1. הוויכוח על הזנות "עושה עלייה": עיצוב המסגרת הנורמטיבית הקלישאה המוכרת שלפיה הנורמליזציה של העם היהודי תבוא לידי ביטוי בזונה הישראלית הראשונה ובנגב הישראלי הראשון הייתה רחוקה מלהיות מדויקת. הזנות

שהופיעה בקהילות השונות בתפוצות נקשרה בתודעת היהודים לחרפת הגולה ולתנאים הקשים ששררו בה.⁵¹ שאיפתה האוטופית של ישראל להיות "אור לגויים" תורגמה, בין היתר, לחתירה לחברה מוסרית ונטולת פשיעה. בספרו "מדינת היהודים" כתב הרצל: "גם הפושעים יתחילו לחיות בתוכנו חיים חדשים. ככה תוכל ההגירה להיות לרבים מן היהודים כעין משכר אשר סופו לטובה. התנאים החיצוניים הרעים, אשר השחיתו רבים בנפשם, יוסרו, והאובדים ישובו לחיות חיי ישרים".⁵² גולדה מאיר ביטאה תפיסה דומה: "חשבנו, כי כאשר תהיה לנו מדינה משלנו, תהיה לנו גם חברה שונה מכל עם אחר, נקייה מכל פגם".⁵³

השאיפות האוטופיות המאפיינות לרוב תקופות בינוי אומה, יצרו את התקווה שהזנות תדמה לאותן מחלות ילדות שייעלמו תוך זמן קצר, דבר שאיפשר את הצגת הזנות כתוצר של המשטר הישן, ואת המדינה החדשה, שמיגרה אותה, כמודרנית ונאורה.⁵⁴ אך למציאות החיים בישראל בשנות החמישים הייתה דינמיקה משלה, וממדי הזנות גדלו והלכו. תהליכי ההגירה ההמונית, העיור והתיעוש בתקופה זו הובילו לשינוי המרקם הדמוגרפי של החברה שהתקיימה בתקופת היישוב, והיו מצע נוח לשגשוג הזנות. לכך תרמו גם מחסור במצרכי יסוד, מוסר מיני כפול והפליית נשים בשוק העבודה ובתא המשפחתי.⁵⁵ במשרדי הממשלה השונים לא שררה הסכמה בנוגע ליחס הנדרש כלפי הזנות: משרד החוץ ראה במאבק בה את אחד האמצעים שסייעו לו לשפר את תדמיתה של ישראל בזירה הבינ-לאומית, והוא מיהר לחתום על אמנת 1949 למאבק בזנות ובסחר בנשים.⁵⁶ אמנה זו שמה את הדגש על המשפט הפלילי ככלי למאבק בניצול הזנות, ורק סעיף אחד בה עסק בסוגיות נוספות מתחום החינוך, הבריאות והרווחה, שנוסח כהמלצה בלבד.⁵⁷ משרד הבריאות, לעומת זאת, שם את הדגש על מניעת התפשטותן של מחלות מין, העלולות לפגוע בעיקר בחיילים, ביכולתם של אזרחים לעבוד ובפוריותן של נשים שנועדו ללדת דור עתיד מוסרי ובריא.⁵⁸ המשטרה, מצידה, התמודדה עם דרישות חוזרות ונשנות של אזרחים להיאבק במטרד הציבורי שיצרה הזנות. דרישות אלה שיקפו בין היתר את חששו של היישוב הוותיק מפני העולים החדשים, שזוהו על ידו עם מוסר ירוד ומחלות מדבקות.⁵⁹

שתי ועדות בין-משרדיות שהוקמו בתקופה זו, המועצה לבעיית המסחר בנפשות והוועדה לבעיית הנערה הסוטה, התאפיינו בנקודת מבט חברתית רחבה על הזנות. הן בחנו גורמים מבניים-חברתיים לקיומה (הגירה, התפרקות התא המשפחתי, הטאבו סביב הדיון במין בחברה), וכן גורמים אינדיווידואליים הקשורים בנשים עצמן (בעיות שכליות ונפשיות). הסרסרות הוצגה באופן מאוזן, כמבוססת על ניצול מצוקות אישיות, חברתיות וכלכליות, אך לא כאחראית בלעדית לקיום הזנות, בניגוד לתפיסתה בתיקון החוק משנת 1962 שיוצג בפרק הבא, שבו תואר הסרסור כאחראי המרכזי לבעיה.⁶⁰ עם זאת, המלצותיהן של ועדות אלה לא יושמו ברובן, ונזנחו בהדרגה לטובת הטיפול באמצעות המשפט הפלילי, שהיה פשוט יותר לניסוח, ליישום, והשימוש בו זכה לקונצנזוס נרחב. ניסיון מעניין נוסף שנעשה בשנים אלה ונזנח בהמשך, היה טיפול בנשים שעסקו בזנות

יחד עם סרסוריהן. זאת, מתוך הבנה כי טיפול הממוקד בנשים בלבד נידון לכישלון בשל השפעתו הרבה של הסרסור על האישה, וכן בשל העובדה כי אף הוא, ממש כמוה, הגיע מרקע דומה של מצוקה, עוני, הגירה, הפליה והדרה חברתית.⁶¹ העשור הראשון התאפיין בחילוקי דעות הן בציבור והן במשרדי הממשלה בנוגע לדרך הטיפול הראויה בזנות, אך עדיין שררה בו מידה ניכרת של נכונות לראות בה בעיה חברתית המצריכה טיפול בכלים חברתיים. אולם לקראת סוף העשור, הגידול בממדי הזנות ובמיוחד במרכזי הערים יצר שינוי ביחס כלפיה. בהדרגה גברה הגישה שראתה בה מטרד בלבד, ונשכחו הגורמים החברתיים להיווצרותה ושימורה. התחזקות הבורגנות הישראלית והנורמות המוסריות שלה הובילה לדרישות חוזרות ונשנות לסילוק הנשים מבתי בוש ומרחובות, בעיקר במרכז תל אביב. לפיכך, מדינת ישראל של שנות השישים כבר הסתכלה במבט ספקני וביקורתי על אפשרויות שיקום הנשים, והעדיפה את הפללתן. המשטרה הפכה כעת לחוד החנית במאבק כנגד הזנות, אך לטענתה לא היה די בחוק הפלילי הקיים על מנת לתת מענה לבעיה, בשל קשיים ראייתיים בהוכחת העבירות הנלוות לזנות ובשל הענישה המקלה שנקבעה בפקודה המנדטורית.⁶²

2. הדיון בתיקון החוק בנוגע לזנות

ישראל הצעירה, כמו מדינות פוסט־קולוניאליות אחרות, לא נחפזה לשנות את שיטת המשפט המנדטורי שהייתה נהוגה בה מימיה הראשונים. הקמתה של מערכת משפט חדשה היא תהליך מורכב, המצריך כוח אדם מיומן בעל ידע נרחב בשיטות משפט שונות, ויציבות שלטונית, ואילו תקופות בינוי אומה מתאפיינות על פי רוב בכיובי שריפות, גם בחזית המשפטית.⁶³ לפיכך, מספרם של החוקים החדשים שהתקבלו בשנים אלה היה מועט, והם נגעו בצרכים הדחופים ביותר.⁶⁴ עובדה זו מצדיקה התעככות על תיקון החקיקה בנושא הזנות שנערך באופן מתמיה בשנים אלה דווקא. לתיקון החוק משנת 1962⁶⁵ היה אחראי חבר הכנסת נחום רפאלקס: סוציאליסט מובהק, חבר מפ"ם, שהגדיר את צמצום הפערים החברתיים וקידום השוויון בחברה כיעדיו המרכזיים בפעילותו הפרלמנטרית. מושא מאבקו, כפי שהוצג על ידו, היה דמותו של הסרסור הרוצח את נפשן של נערות צעירות. הוא דרש להחמיר בעונשו, לקבוע מאסר חובה ולהקל על דיני הראיות בעניינו. בנאום נרגש שנשא לפני הכנסת במהלך הדיון בחוק זה אמר:

חברי הכנסת, 'שירול אשה' וביחוד בחורה צעירה בת 16-17 'לזנות' וכן להכריח אותה לזנות ואחר כך לחיות על רווחים שהופקו ממעשי הזנות – לפי הערכתי זהו מעשה רצח של נשמת האדם. אינני מבין מדוע רצח נשמת האדם הוא פחות מרצח גוף האדם. אשה זו שנעשה בה מעשה זה, איננה עוד בן אדם. ואנו, לצערנו הגדול, במשך הזמן האחרון ראינו, שאצלנו מתייחסים לחיים על רווחי זונה בקלות יתרה. החיים על רווחי זונה מקבלים שלושה חדשי מאסר, לעתים שישה חדשי מאסר, ולאחר שישה חדשים אלה הפושע יוצא ומוסיף לחיות על רווחי

אותה זונה או זונה אחרת או בחורה אחרת ששידל אותה למעשי זנות. במדינות שונות יש אפילו שם מיוחד לאלה החיים על רווחי זונה. בפולין קראו להם בשם אלפונסים – שכבה תחתונה ביותר של פושעים מסוכנים ביותר לחברה, עוד יותר מאלה שהם פושעים נגד הרכוש, כגנבים.⁶⁶

רפאלקס שרטט בדבריו אלה דמות פשטנית למדי של האישה העוסקת בזנות, נערה צעירה, המשודלת על ידי סרסור לעסוק בזנות, אובייקט פסיבי "שנעשה בה מעשה", ולא אישה הבוחרת בעיסוק זה, גם אם מתוך מגוון דל של אפשרויות שהציבה החברה הישראלית בפניה. הטיפול היחיד שהוצע על ידו היה הרתעה באמצעות החמרת עונשם של הסרסורים, והמידע שעליו נסמך בעת דיוני הכנסת היה חלקי, שטחי ומוטה, כפי שהמחישו ואגנר ואלטינק במחקרם על אודות תהליכי הרגולציה של הזנות. הוא הציג את המצב בפולין בעבר, ולא את המציאות בישראל בהווה, אף על פי שמידע בנושא כבר נאסף על ידי הוועדות הבין-משרדיות וכן על ידי חוקרים שונים.⁶⁷

דרישתו הנמרצת למאבק בזנות בכנסת לא עלתה בקנה אחד גם עם מידע נוסף על אודותיו, אך המחישה, ללא ספק, את הגורמים המניעים פוליטיקאים לא פעם בעת שהם פונים לטפל בנושא הזנות. בדיוני הנהלת הסוכנות היהודית משנת 1951 טען רפאלקס כי יש למנוע עלייתן לארץ של נשים שידוע כי עסקו בזנות.⁶⁸ עמדה זו, כך נדמה, הייתה שונה במידה רבה מזו שהביע בכנסת 10 שנים מאוחר יותר. פער זה נוצר, קרוב לוודאי, מכיוון שרפאלקס, פוליטיקאי חד חושים, ידע לזהות את ההון הפוליטי שניתן היה להפיק מהכרזת מאבק נחוש כנגד הסרסורים, הכרזה שתזכה אותו בסיקור תקשורתי נרחב.⁶⁹ ואכן, הצעת החוק זכתה לסיקור תקשורתי לא מבוטל.⁷⁰ מסמכים המצויים בארכיון הכנסת מלמדים כי רפאלקס בהחלט חיבב את התקשורת: באחד המקרים שבהם פסח עיתונאי על שמו בעת סיקור אירוע פוליטי, כתב רפאלקס בחמת זעם לעורך העיתון: "הייתי מבקשך, פעם אחת ולתמיד, לתת הוראות לכתבים שלך, כי אם חלשי ראייה הם, עליהם להרכיב משקפים".⁷¹

הצעת החוק של רפאלקס התמקדה בהחמרת האכיפה ביחס לסרסורים והקלת הרף הראייתי הנדרש מהמשטרה בעבירות אלה. הצעת החוק לקתה ברבים מהקשיים שמפניהם חשש משרד המשפטים, המאפיינים תקופות בינוי אומה. אליהם נוספו קשיים המאפיינים חוקים פופוליסטיים המבקשים להעניק תרופת פלא לחוליים מתחום הפוליטיקה של המוסר: הצעת החוק הייתה מעורפלת, הסתמכה על מידע מועט, והתמקדה ברגולציה פלילית בלבד, מבלי שנלוו לה שינויים בחברה או במעמד האישה. היכרותה של ועדת חוקה חוק ומשפט עם עולם הזנות הצטמצמה לכלל המידע שמסר היועץ המשפטי של המשטרה, אשר התעניין, כפי שמלמדים הפרוטוקולים בדיון, בהנמכת הרף הראייתי הנדרש מן המשטרה בעבירות הנלוות לזנות, ולא בטובת הנשים דווקא.⁷²

הצעת החוק של רפאלקס אוחדה עם הצעה קודמת של משרד המשפטים,⁷³ ועברה שינויים מרחיקי לכת בוועדת חוקה, חוק ומשפט. השופטת הדסה בן-עתו, שעמדה

בראש ועדה לחקר נושא הזנות באמצע שנות השבעים, תיארה את תהליך החקיקה משנת 1962 כך:

לאור העובדה שבפועל גרם החוק מהפכה מרחיקת לכת בדיני הזנות, כמעט לא יאומן הסיפור על אופן חקיקתו [...] הונהגה רפורמה מקיפה בדיני הזנות, כמעט כבדרך אגב, מבלי שמליאת הכנסת היתה ערה במידה מספקת למשמעות ולתוצאות מרחיקות הלכת של אחדות מההוראות בחוק החדש [...] הוחק אצלנו חוק המתיימר להיות רפורמה מקיפה בנושא הזנות, ללא כל התייחסות של חברי בית המחוקקים באולם המליאה לפרובלימטיקה הכרוכה בנושא.⁷⁴

סעיפים ותיקים מן התקופה המנדטורית, שעסקו בשידול ובשוטטות, והובילו לרוב להעמדת נשים לדין, נותרו על כנם.⁷⁵ בית הבושת, לעומת זאת, הפך מוקד לדין משולהב בוועדת חוקה חוק ומשפט, והגדרתו עברה שינויים מפליגים. הסעיף המנדטורי שהגדיר בית בושת כמקום שבו עוסקות בזנות שתי נשים או יותר בוטל,⁷⁶ ובמקומו נקבע סעיף 5 שלפיו "מי שמחזיק או מנהל מקום לשם עיסוק בזנות – דינו מאסר חמש שנים". דרך הניסוח של הסעיף הקשתה על הבנת כוונתו של המחוקק, ובתי המשפט התחבטו בכך לא מעט לאחר פרסומו.⁷⁷ הפרשנות החדשה שנקבעה מעתה בפסיקה הייתה כי די באישה אחת על מנת לקבוע כי מדובר בבית בושת, ולא שתיים, כפי שהיה בתקופה המנדטורית. אך הסוגיה שנותרה שנויה במחלוקת הייתה האם גם אישה העוסקת בזנות לבדה בדירת המגורים שלה עוברת על החוק, או שמא רק אישה השוכרת דירה במיוחד למטרה זו. ארבעה תיקים שעסקו בסוגיה זו בבית המשפט המחוזי בין השנים 1962–1965 והגיעו בסופו של יום לבית המשפט העליון, גיבשו את סלע המחלוקת שנדון בעניין תורג'מן. תיקים אלה יעמדו במרכזו של הפרק הבא.

3. בית הבושת על ספסל הנאשמים

במהלך שנות השישים המוקדמות גדל מספרם של בתי הבושת בדירות המגורים במרכז הערים. השכנים, שהתנגדו לקיומם, הגישו לא פעם תלונות למשטרה, אך ללא הועיל. הפחתה במספרם, אם התרחשה, הייתה לרוב זמנית בלבד. מיתוסים על אודות סרסורים הובילו להגברת החשש מפני התופעה בכללותה,⁷⁸ אף שדי היה בתנאים ששררו בחברה הישראלית בשנים אלה על מנת להבטיח את שגשוגה של הזנות.⁷⁹ המשטרה, מצידה, פירשה את התיקון החדש כקובע כי די בהוכחת עיסוקה של אישה אחת בזנות במקום מסוים על מנת שיוגש נגדה כתב אישום בגין ניהול בית בושת.⁸⁰

בתוך כך, גברה גם האכיפה ביחס לעבירת השידול, שלא נכללה בתיקון החוק משנת 1962. נשים נעצרו ולעיתים גם הועמדו לדין בגין עבירה זו, תוך שבית המשפט מרחיב את פרשנות הסעיף, ותורם להדרתן ממרכז העיר לשוליה, שם לא יהוו מטרה.⁸¹ גם פסיקה זו, ממש כמו בעניין תורג'מן, כפי שאבהיר מיד, נבעה מהקשרים מבניים רחבים יותר, מעמדיים ומגדריים. ראייתם של השופטים את הזנות כמטרד לציבור, מתוך תפיסת עולמם הבורגנית, אפשרה להם להשתמש בסעיף שראה בזנות מטרד במרחב

הציבורי, אף שכפי שניתן לראות מכותרות העיתונים בתקופה זו, בכנסת הן כבר הוגדרו כקורבנות, ולא כעברייניות.

סעיף 8(2) לתיקון, שלפיו "אין רואים את האשה כשותפת לעבירה" שנכלל אף הוא בתיקון משנת 1962, נשכח מלב.⁸² אל מול שינוי החוק, הציב מעתה עולם הזנות מענים משלו. שכן, בניגוד למחשבה המקובלת שדי בחקיקה חדשה ומחמירה על מנת לעקור מן השורש או אף לצמצם את עולם הזנות, בפועל הובילו שינויי רגולציה מעין אלה רק לשינויים בתבניותיו, ממש כפי שקרה לאחר תיקון החוק: גבר השימוש בשכירות משנה, בסיסמאות ששימשו כקודים פנימיים, במעברי דירות תכופים, ועוד. כך למשל, בתל אביב התגלה מקרה שבו הועלו לקוחות ששודלו למשאית, ומשהתמלאה הם הועברו למכוניות פרטיות שכורות, הוסעו לבתי הבושת ואז הוחזרו למרכז העיר.⁸³

רק ארבעה תיקים שדנו בסוגיה זו בבית המשפט העליון לפני פרשת תורג'מן פורסמו.⁸⁴ בעניין ביטון הועמדה לדין נאשמת שעסקה בזנות בדירת מגוריה בשדרות הכרמל בחיפה. כתב האישום ייחס לה ולבן זוגה ניהול בית בושת במשך 5 שבועות, שהחלו במועד כניסת התיקון לתוקפו. בית המשפט המחוזי דן בעובדות בקצרה, והסתפק בכך שהוכח כי הנאשמת עסקה בזנות בדירת מגוריה על מנת להרשיעה.⁸⁵ עובדת היותה מרוקאית, אלמנתו של סוחר סמים, בת זוגו של אזרח ערבי מתמרה, והרשעותיה הרבות הקודמות בשידול גברים לזנות ושוטטות, ייתרו כפי הנראה דיון מעמיק. על שני הנאשמים הוטל עונש זהה: שנת מאסר בפועל ושנתיים מאסר על תנאי. היא ערערה לבית המשפט העליון, ועונש המאסר שלה הוקל בחצי שנה, שכן העמדתה לדין התרחשה סמוך לתיקון החוק.⁸⁶ השנייה הייתה ר' פינקלשטיין, ניצולת שואה שעסקה בזנות בדירה שבה התגוררה עם אחד ממכריה, בזמן שהוא עצמו ריצה עונש מאסר. בית המשפט אימץ את עמדת התביעה שלפיה מטרת התיקון הייתה "סילוק אבן נגף" מדרכה של המשטרה במאבקה בבתי בושת, בשל השפעתם הרעה על סביבתם.⁸⁷ פינקלשטיין ערערה לבית המשפט העליון, וערעורה התקבל. השופט חיים כהן התעלם מפסק הדין שנקבע בעניינה של ביטון, על אף הנסיבות הדומות, וקבע כי אילו רצה המחוקק להעניש אישה המשתמשת בביתה לעיסוק בזנות היה צריך לומר כך במפורש, ומשלא עשה כן, אין להרשיעה.⁸⁸ הבאה בתור הייתה א' בלגאלי, שהחזיקה חדר לעיסוק בזנות בנפרד ממקום מגוריה. התביעה טענה כי במקרה כזה, די גם במקרה אחד של עיסוק בזנות על מנת להרשיעה בהחזקת מקום. בית המשפט המחוזי קיבל את עמדת התביעה אך גזר על בלגאלי עונש של שנת מאסר על תנאי בלבד בשל היותה אם חד-הורית.⁸⁹ ערעורה לבית המשפט העליון נדחה פה אחד, וברור היה שהנאשמת נופלת להגדרת החוק החדש, שכן שכרה דירה במיוחד לצורך העיסוק בזנות. השופט זוסמן ציין כי יש להבחין בין עניינה של בלגאלי, ששכרה בית למטרות עיסוק בזנות בלבד, לבין עניינה של פינקלשטיין, שהשתמשה בדירתה לצורכי מגורים.⁹⁰ עם זאת, השופט זוסמן, אולי מתוך תחושת בטן בדבר העתיד לבוא, מצא לנכון להרחיב את הדיון למעלה מן הנדרש ביחס לסעיף 5. הוא קבע כי מטרת החוק להגן על נשים מפני סרסורים, אך עדיין:

כאז כן עתה חופשית אשה למכור גופה ומעשה הזנות עצמו אינו עבירה: זאת ועוד, אף אשה שעיסוקה בזנות זקוקה לבית מגורים, ומשהוברר שזנות אינה עבירה ואשה מחזיקה בית מגורים המשמש לה גם לשם עיסוק בזנות, הייתכן שתהא אשמה בעבירה על סעיף 5 הנ"ל? היכן תגור אם החזקת בית המגורים שלה תהא פשע הגורר אחריו מאסר עד 5 שנים? התהא בלי קורת גג? [...] לא ייתכן שצירוף של מטרה למטרה יהפוך החזקת המקום המשמש לאשה בפועל כבית מגורים לפשע.⁹¹

חצי שנה מאוחר יותר, בדצמבר 1964, הגיע עניינה של ר' מאיר לבית המשפט העליון. היא הועמדה לדין בבית המשפט המחוזי בתל אביב יחד עם בן זוגה זה 4 שנים, שסרסר בה ונטל את מרבית האתנן.⁹² שניהם הועמדו לדין בגין החזקת מקום לשם עיסוק בזנות, ובנוסף לכך נאשמה היא בעבירות שידול והוא בסרסרות. פירוש החוק החדש עמד במרכז הדיון. הסנגור טען כי אין להשיב לאשמה, שכן מטרת התיקון לחוק הייתה מאבק בבתי בושת מסחריים, ולא בנשים העוסקות בזנות ביחידות בדירת מגוריהן.⁹³ בקשתו נדחתה, ומאיר הורשעה, אף שהבהירה בטיעוניה לעונש את מערכת היחסים בינה לבין בן זוגה: "כל בגד שהוא לובש זה מדמי".⁹⁴ במהלך הטיעונים לעונש טען נציג הפרקליטות כי הזנות מתרחבת בשל עונשיהם המקלים של הסרסורים: "אדם זה כעלוקה, מוצץ את דמה הוא הורס אותה ונבנה ע"י זה. בשם הציבור אני דורש עונש שיהא מזעזע בחומרתו אולי עונש זה יביא את הרפואה".⁹⁵

בית המשפט הרשיע את השניים, ודן את הנאשמת ל-6 חודשי מאסר על החזקת מקום ול-3 חודשי מאסר, בחופף, בגין עבירות שידול לזנות. לא ידוע מה העונש שנפסק לבן זוגה. מאיר ערערה לבית המשפט העליון, בטענה כי בית המשפט שגה בפרשנותו לסעיף 5.⁹⁶ השופט מני, שכתב את פסק הדין של דעת הרוב, דחה את הערעור. הוא לא התייחס באופן ישיר לתקדימים בעניין של פינקלשטיין ובלגאלי, כי אם הסתפק בציון התייחסותו של הסנגור ושופט המחוזי אליהם, לצד כמה אמירות כלליות בעניינה של מאיר עצמה. הוא הודה אומנם כי פרשנות המחוזי עלולה לשלול מאישה העוסקת בזנות את אפשרות השימוש במגוריה לצורך עיסוקה, ובכך לפגוע בפרנסתה ולהצר צעדיה "אך כנראה שזו היתה מטרתו וכוונתו המוצהרת של המחוקק לאור הלשון שבה הוא השתמש בסעיף 5".⁹⁷ עם זאת, עונשה הומתק לשנת מאסר על תנאי, בשל היעדר עבר פלילי ומכיוון שהצהירה שעזבה את הזנות. השופט זילברג הצטרף לעמדתו של השופט מני, שהפכה לדעת הרוב.

השופט הנדוי, לעומתם, הלך בעקבות השופט זוסמן בפסק דין בלגאלי, וקבע בדעת מיעוט כי לו רצה המחוקק להפליל את העיסוק בזנות בדירת מגורים היה צריך לומר זאת באופן מפורש, שכן משמעות הדבר הפללת הזנות עצמה: "כל עוד סובלת החברה את הזונה, היא צריכה להרשות לה לעסוק בעיסוקה במקום כלשהו". לפיכך, אם אומנם רצתה הכנסת לחולל שינוי כה יסודי, "היתה יכולה וצריכה לומר זאת בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים".⁹⁸ אך עמדתו נותרה, כאמור, בדעת מיעוט, והערעור נדחה.

בתי המשפט שדנו בתיקים אלה כתבו פסקי דין שונים זה מזה: בעניין ביטון, שהיה הראשון, ניכרה אדישות כמעט לעצם קיומו של התיקון, ואילו בפסקי הדין המאוחרים כבר דנו בו באופן מורכב יותר, וניסו להתחקות אחר כוונת המחוקק ביחס לסעיף 5. בניסיונם זה הסתמכו השופטים במידה רבה על החוק והפסיקה הבריטיים, אף שהתיקון התיימר, בין היתר, לנתק את הקשר בין המשפט הישראלי למשפט הבריטי.⁹⁹ סקירת הפסיקה לעיל מתעתעת במידה רבה ומקשה על איתור קו מנחה. בעניינן של מאיר, פינקלשטיין וביטון, שימשה הדירה הן למגורים והן לזנות, ובכל מקרה התקבלה החלטה שונה. גם השופטים עצמם לא היו תמיד עקביים בעמדתם: השופט אגרנט הצטרף לקבלת ערעורה של פינקלשטיין, אך דחה מאוחר יותר את ערעורה של תורג'מן, למרות הדמיון בין שני המקרים, והשופט לנדוי דחה בלי התחבטות מיותרת את ערעורה של ביטון, אך כתב דעת מיעוט נחרצת בנוגע לחוסר היכולת להרשיע אישה העוסקת בזנות בדירת מגוריה בערעורה של מאיר ומאוחר יותר בזה של תורג'מן. פסקי דין הניתנים בפרשיות שונות אך דומות בעובדותיהן, על ידי אותו השופט, משקפים במידה רבה את גמישותו ואת הפכפכותו של שיקול הדעת השיפוטי בפירוש דברי המחוקק. ייתכן, כי חלוף הזמן אפשר לשופטים אגרנט ולנדוי להרהר בתוצריה הממשיים של פסיקתם במקרה הראשון, ולשנות את עמדתם בדרך הבאה לידי ביטוי בפסק הדין השני. תהא אשר תהא סיבת השוני, ברור היה כי נדרשת הלכה מנחה.

ג. ערעורה של מרים תורג'מן

אלה היו פני הדברים עת הגיע ערעורה של מרים תורג'מן אל בית המשפט העליון. האישה שעמדה במרכז הפרשה דמתה לכאורה לאישה שעליה ביקש רפאלקס להגן במסגרת תיקון החוק: אישה מוכה שנכפתה באיומים ובאלימות לעסוק בזנות על ידי סרסורה. עניינה הפך לתקדים בבית המשפט העליון, והכריע כי אישה העוסקת בזנות בדירת מגוריה לכדה נחשבת למנהלת בית בושת. לפיכך, חשוב להתעכב על קורות חייה ועל פסק דינה, שכן הם ממחישים כיצד השפיעו השינוי בחוק הפלילי והגברת האכיפה על עולם הזנות בפועל, בדרך השונה לחלוטין מכוונתו המוצהרת של יוזם החוק, ובמיוחד כיצד השפיעו לרעה על מי שאמורה הייתה להיחשב קורבנו.

בעדותה במשטרה שטחה מרים באוזני החוקר את סיפור חייה העגום:¹⁰⁰ עולה ממרוקו שעסקה בזנות, והתגוררה במלון רות בתל אביב. בשנת 1960 פגשה את שמואל, שהפך להיות סרסורה ומאוחר יותר בעלה, והציע שהיא תמשיך לעסוק בזנות "ונחסוך כסף ע"מ להסתדר". שמואל, שעלה לארץ מטורקיה, לא היה טירון בעולם התחתון: הוא נשא קופת שרצים על גבו, אשר כללה גניבות, מסירת הודעה כוזבת, החזקת סם מסוכן, תקיפה, התנהגות פרועה, תקיפה חבלנית, וכן גרימת נזק לרכוש. סרסרות לא הופיעה בגיליון הרשעותיו הקודמות אם כי נראה שנדון גם בעבירה זו בעבר.¹⁰¹

מרים יצאה מדי ערב לעסוק בזנות ברחובות תל אביב, בעוד שמואל חיכה לה בבית המלון או בבית קפה, ומדי יום העבירה לו את מלוא רווחיה. כשנה וחצי לאחר שנפגשו

התחתנו השניים "והמשכתי כרגיל לעבוד בזנות". הם התגוררו בבתי מלון שונים ולאחר מכן ברחוב דיזינגוף 151, בדירה שהפכה לסלע המחלוקת בדיון המשפטי. מרים נעצרה לעיתים תכופות באשמת שוטטות ושירדול ליום או יומיים אך לא הועמדה לדין. בהדרגה הפך שמואל להיות אלים כלפיה. באחת הפעמים, כאשר סירבה לעסוק בזנות, הכה אותה בכיסא ושבר את ידה הימנית, בנוכחות שני עדים. היא טופלה בבית חולים הדסה בתל אביב אך לא התלוננה במשטרה. הוא נהג לאיים עליה שלא תתלונן נגדו "ועד עכשיו יש חור בדלת מהסכין שזרק עלי ולא פגע בי". חודשים אחדים לאחר אשפוזה הראשון אושפזה מרים שוב: הם רבו מכיוון שבילתה עם חברה ולא הקדישה תשומת לב מספקת לעיסוקה בזנות. הוא הכה אותה בנעל בראשה והיא נפצעה ונזקקה לתפרים. הפעם אושפזה בבית חולים איכילוב, שם נשאלה כיצד נפצעה. שמואל התרה בה שאם תחשוף את זהותו יזכה אותה בפצע דומה בצידו השני של ראשה. היא אמרה לצוות הרפואי כי נפלה במדרגות.

ב-14 ביוני 1964 נעצרו השניים בגין חשד להפצת מחלת מין. שמואל שמר על זכות השתיקה, ואילו מרים אמרה ליוחנן קידר מיחידת המוסר כי כאשר תשתחרר מהכלא בכוונתה לעזבו. בשלב זה כבר מאסה בזנות, אך לא יכלה להיחלץ ממנה. היא הצליחה אומנם להתגרש משמואל, צעד שהיה פשוט יחסית לאחר שחשפה בפני הרבנות את עיסוקה, אך בכך לא תמו יחסיהם. שמואל לא קיבל עליו את הדין והיה מגיע לביתה מדי יום, דורש כספים ומאיים כי אם תפנה למשטרה "הוא ישלח אנשים שיציקו לי ואם יצא מבית הסוהר אז הוא יהרוג אותי". הוא איים עליה והכה אותה, עד שנשברה "ולכן אני באתי למסור עדות נגדו" אמרה מרים לחוקר המשטרה "כי אני רוצה להסתדר בחיים ולעבוד בבר".

לפיכך, מרים הלמה באופן חלקי בלבד את דמות האישה העוסקת בזנות שאותה חפצו המחוקקים להציל: היא הייתה ילידת מרוקו, ולפיכך הוכתמה בסטיגמה שאפיינה את היחס לעולים בישראל בשנות השישים, ופנתה לזנות עוד בטרם פגשה את האדם שסרסר בה. ועדיין, לאחר שנישאה לו הפכה לקורבנו, נוצלה על ידו, והוא נטל את כל אתננה. דמות דואלית זו הקלה על הפרקליטות לעשות שימוש בכלים המשפטיים שהעניק החוק החדש לרשויות האכיפה כנגדה דווקא, ולהושיבה על ספסל הנאשמים לצד האדם שסרסר בה.

וכך, את תרגומו המשפטי של סיפור חייה העגום ניתן למצוא בכתב האישום שהגיש היועץ המשפטי לממשלה במרץ 1964 נגד השניים, בגין החזקת מקום לשם עיסוק בזנות. שמואל הואשם בנוסף לכך בסרסרות. בבית המשפט הכחיש שמואל את עדותה של מרים מראשיתה ועד סופה: הוא טען כי אומנם נישאו והתגרשו, אך הוא פרנס את שניהם באמצעות עבודתו במכירת מכוניות ושב לביתו רק בשעות הערב, בעוד אשתו הייתה מובטלת והוא לא ידע מה מעשיה בשעות היום. לטענתו, למד לראשונה על עיסוקה רק בבית המשפט. מרים עצמה, שיוצגה על ידי עו"ד י' בארי,¹⁰² לא העידה ולפיכך הוצגה

ערותה במשטרה. שתיקתה זו, בהשוואה לעדותה המפורטת במשטרה, עשויה ללמד, קרוב לוודאי, כי שמואל הצליח למצוא דרך יעילה להתעתה.

בסיכומיו נסמך התובע על פסק הדין בעניין מאיר, שהורשעה בנסיבות דומות בהחזקת מקום לשם עיסוק בזנות. בארי טען שאין די בהוכחה שהדירה שימשה לעיסוק בזנות לצורך הרשעתה, אלא נדרש להוכיח שזו הייתה מטרתה היחידה. בית המשפט המחוזי זיכה את שמואל מניהול מקום לשם עיסוק בזנות, בשל סירובה של מרים להעיד, אך הרשיעו בחזקת סרסרות בשל חייהם המשותפים.¹⁰³ בפסק הדין נקבע כי שמואל עבר עבירה שהינה "מהשפלות ביותר הידועות לחוק" והוא נדון לשנתיים מאסר. מרים הורשעה בהחזקת מקום לעיסוק בזנות. הרשעה זו התבססה על התעלמותה של מערכת המשפט מעדותה במשטרה בנוגע לאלימותו של שמואל כלפיה, להטרדות ולאיומים. כל אלה התפוגגו במחי פסק דין אחד. החלקים בעדותה שהעידו על קורבנותה נדחקו לקרן זווית, בעוד שעבריינותה שלה הייתה זו שהובלטה לעין. עם זאת, בית המשפט הביא בחשבון את ההודעה שמסרה במשטרה ואת העובדה כי חדלה מלעסוק בזנות, וגזר עליה רק מאסר על תנאי של שנה למרות עברה הפלילי.

תורג'מן ערערה על פסק דינה לבית המשפט העליון. מדוע עשתה כן? מרבית הנשים שעסקו בזנות היו מודות למזלן הטוב, קרוב לוודאי, לו הסתיים ההליך המשפטי בעניינן בעונש של מאסר על תנאי בלבד. אם אומנם חדלה לעסוק בזנות, כפי שרצתה, לאחר מאסרו של שמואל, ניתן להניח כי מצבה הכלכלי היה דחוק לאחר שנים ארוכות של עיסוק בזנות ללא תמורה, וכי ידה לא השיגה כדי תשלום שכרו של עורך דינה בערעור. למרות זאת, בחרה לערער כנגד הרשעתה. בעובדה כי הגישה ערעור כנגד ההרשעה בלבד, ולא כנגד ההרשעה והעונש לחלופין, ניתן אולי למצוא רמז מסוים. אני סבורה כי לא עונשה שלה, שהיה נסבל למדי, הוא שהטריד אותה, כי אם עצם העוול שנעשה לה בהפיכתה לנאשמת. היא יכלה להתעלם מגזר הדין, לכפור בזכותו של בית המשפט לדרון בה, או לא להגיע לדיון כפי שעשו רבות אחרות. אך היא בחרה לפעול במסגרת הכללים שהכתיבה מערכת המשפט ולבחון את גבולותיה. אפשרות אחרת היא כי עורך הדין הציע לה לערער, שכן חפץ לקבוע הלכה שתאמץ את הפרשנות המקלה. העובדה שבארי ייצג גם את הנאשמת בעניין מאיר, והיה מודע לסיכון שבתיקון החוק לנשים,¹⁰⁴ מחזקת סברה זו.

הערעור נסמך על טענות עובדתיות ומשפטיות גם יחד. בהיבט המשפטי, שבו אתמקד, טען עורך דינה של תורג'מן, כי שגה בית המשפט המחוזי באמצו את הלכת מאיר (שם הורשעה המערערת), ולא את הלכת פינקלשטיין (אשר זוכתה). אך גם סנגורה, שעמד לצידה לאורך כל הדרך, מיקד מבטו בהיבטיה המשפטיים הפורמליסטיים בלבד של הפרשה, מבלי להסיטו אל עבר האלימות שהפעיל שמואל כלפי מרים. קשה לדעת מדוע בחר בארי בדרך זו לייצוגה: האם בשל אילוצי מערכת המשפט שכתוכה פעל, שדרשה ממנו התעלמות מהקשרים רחבים יותר, או מכיוון שהסכים כי סלע המחלוקת

הוא פענח כוונת המחוקק גרידא. כך או אחרת, בארי חתר להשגת פרשנות פרגמטית ללשון החוק, שתסייע לתורג'מן ולאחרות במצבה. עם הודעת הערעור, הגיש עורך הדין בארי בקשה לקיום דיון בהרכב מורחב בבית המשפט העליון. הוא נימק את בקשתו בכך שבתוך חודשים ספורים ניתנו ארבעה פסקי דין שונים בבית המשפט העליון ויש צורך בהלכה מנחה. במאי 1965 החליט נשיא בית המשפט העליון שמעון אגרנט להיעתר לבקשה.

1. הרכב השופטים בבית המשפט העליון

בניגוד למרבית מושאיו של מאמר זה, דמויות אנונימיות שעל אודותיהן שרד מידע מועט בלבד, את שמעון אגרנט אין צורך להציג בפני הקורא הישראלי: שופט, נשיא בית המשפט העליון, פרופסור למשפטים ומומחה למשפט הפלילי. בעת כהונתו כשופט דן בשורה ארוכה של תיקים עקרוניים ותקדימיים שעסקו בזכויות יסוד, כגון קול העם, אייכמן, קסטנר, ירדור ועוד רבים אחרים. בין תפקידיו הנוספים ניתן למנות את כהונתו כאב בית הדין של הקונגרס הציוני, חברות בבית הדין לבוררות בהאג, ועמידתו בראש הוועדה לבחינת עבריינות הנוער. לכן, לא פלא כי פסק דין תורג'מן נותר בשולי הביוגרפיה השיפוטית שלו ולא נחקר עד היום.¹⁰⁵

קשה היה להעלות על הדעת ניגודים תהומיים יותר מאלה שבין אגרנט לתורג'מן: בין מי שמונה חודשים ספורים קודם לכן לנשיא בית המשפט העליון, גבר בורגני, לילד ארצות הברית, שקנה את עולמו כמגן זכויות האדם וחירויות הפרט, לבין ילידת מרוקו, אישה מוכה העוסקת בזנות לפרנסתה, גרושה, ואורחת של קבע בבתי מעצר. ביטוי סימבולי אחד לפער זה ניתן למצוא בשאלה שהעלה אגרנט בעת הדיון: "מה זה שרמוטה?" המילה הערבית, שנאמרה בריש אמריקנית מתגלגלת, עוררה צהלות צחוק בקרב הקהל באולם, שהביכו מאוד את אגרנט.¹⁰⁶

אם היה מפגש זה מתרחש שנים אחדות קודם לכן, ייתכן שתוצריו היו שונים. אגרנט התחנך בארצות הברית על ברכי התנועה הפרוגרסיבית, אשר חתרה לצדק חברתי, והציבה כיעדיה את מיגור הקיפוח, העוני והבערות המובילים בהכרח לפשיעה. בנעוריו, סיפר לביוגרפית שלו, חפץ להיות עורך דין מפורסם, המשמיע נאום חוצב להבות בפני חבר המושבעים, ומשכנע אותם לזכות נאשם אשר "אשם על-פי החוק היבש אך חף מפשע על פי עקרונות הצדק הטבעי".¹⁰⁷ בין היתר, חרטה התנועה הפרוגרסיבית על דגלה גם את המאבק בזנות, וראתה בה סממן לבעיה חברתית ולא למוסר ירוד של נשים או אלימות מצד סרסורים דווקא.¹⁰⁸

עם זאת, כהונתו כשופט בית המשפט העליון, ומאוחר יותר כנשיאו, שינתה את תפיסת עולמו במידה רבה. הוא הפגין לא פעם עמדות שמרניות והעדיף "פתרונות מעשיים החסרים את האש היוקדת בהתמסרות לרעיון של תיקון עולם".¹⁰⁹ מגמה זו אך גברה עם מינויו לנשיא בית המשפט העליון, עת ביקש לאותת לרשויות המדינה כי הוא מבין את גודל האחריות המוטלת עליו,¹¹⁰ ובאה לידי ביטוי בשינוי שחל מאקטיביזם

לריסון בבית המשפט בתקופה זו.¹¹¹ מעמדו החברתי והכלכלי בשנים אלה הוביל אותו לפתח השקפת עולם בורגנית ביחס לזנות, ותפיסתה כמטרד גרידא. פרופ' פנינה להב זכרה כי במסגרת הראיונות עימו הבהיר לה אגרנט שהוא מתנגד לעיסוק בזנות בבית המשותף: הוא חשש כי תנועה ערה של סרסורים ולקוחות בחדר המדרגות תשפיע על המשפחות המתגוררות בבניין, תשגר מסר שלילי לילדים ותוריד את ערך הדירות.¹¹² תהליכים אלה, שבמסגרתם נטש אגרנט את שורשיו הפרוגרסיביים והפך שמרן מבעבר לנוכח האחריות הכבדה שהוטלה עליו, ומתומך בתנועה הפרוגרסיבית לאזרח בורגני, הובילו אותו למקד את מבטו רק במטרד שיצרה הזנות, ובפגיעתה במוסר המקובל, תוך ניתוקה מהתנאים החברתיים המאפשרים את קיומה.

לצד אגרנט, ישבו ארבעה שופטים נוספים בהרכב: זילברג, מני, זוסמן ולנדוי. כל אחד מהם הביא עימו אל כס המשפט תפיסות עולם ומוסר שונות ואף מנוגדות, שייסקרו כאן בקצרה בשל חשיבותן לעיצוב פסיקתם, ולפרשנות שהעניקו לסעיף החוק השנוי במחלוקת. שכן כעת, בין כותלי בית המשפט, התנתק סעיף 5 משורשיו הראשוניים, שינקו את חיותם, לפחות לכאורה, מן הרצון להגן על נשים מפני סרסוריהן, והפך לסעיף שנבדק מנקודת מבטם של חמישה גברים, רובם לבנים, שהיו ממוקמים בתקופה זו בפסגת האליטה החברתית והכלכלית של מדינת ישראל. או, במילים אחרות: הפערים המעמדיים והמגדריים שבין השופטים לבין המערערת שניצבה בפניהם המחישו באופן מדויק למדי את הבעייתיות הטמונה בהעברת סוגיה חברתית כה רגישה, של אחת הקבוצות המוחלשות ביותר של החברה הישראלית, לטיפולה של מערכת המשפט.

עם זאת, חמשת השופטים לא היו קבוצה הומוגנית בתפיסת עולמם המשפטית. השופטים משה לנדוי ויואל זוסמן השתייכו לאסכולה היקית של בית המשפט העליון. הם היו בעלי השקפת עולם חילונית, רגישה לזכויות הפרט, שהושפעה במידה רבה מן הליברליזם הווימארי.¹¹³ לעומתם, השופט אליהו מני מונה לבית המשפט העליון בשל הדרישה שהופנתה לבן-גוריון למינוי שופט ספרדי, ועל רקע התנגדות לא מבוטלת למינוי זה. הוא היה שופט פורמליסט ותמציתי, שנטה לתמוך בעמדת המדינה, ונודע בעיקר בזכות שתי המילים "אני מסכים" שהופיעו ברבים מפסקי דינו, שבהם הצטרף לדעת הרוב.¹¹⁴ השופט החמישי בהרכב זה היה משה זילברג, יהודי אורתודוקסי בוגר ישיבה, שמילא את תפקיד "השופט הדתי", ובפסיקתו נסמך רבות על המשפט העברי.¹¹⁵ זה היה הרכב השופטים שדן בעניינה של מרים תורג'מן. בחינת אישיותם השיפוטית של ארבעת השופטים ופסקי דינם הקודמים בנושא בתי הברכה מלמדים כי אגרנט בחר את חבריו להרכב בקפידה,¹¹⁶ כך שעמדתו תהווה את לשון המאזניים, בין שני שופטים שקיבלו בעבר טענות מעין אלה של מרים תורג'מן (זוסמן ולנדוי), לשניים שדחו אותן (מני וזילברג), אם כי הותיר פתח לדעת מיעוט מנומקת היטב. הוא עצמו, כך אני סבורה, היה נחוש בדעתו כי דין ערעורה של תורג'מן להידחות.

2. הדיון בבית המשפט העליון

טיעונה המרכזי של הסנגוריה בדיון היה כי "כל עוד החוק סובל פרוש מקל, על בית המשפט לקבל את הפרוש המקל", ובמיוחד אם הזנות עצמה לא נאסרה. אך טיעון זה לא זכה להתייחסות מצד אגרנט, שכתב את דעת הרוב: הוא התעלם מן הכלל שציין בארי, כמו גם מן העובדה כי סעיף 8(2) עיגן הגנה מפורשת לנשים העוסקות בזנות בחוק. הפרקליטות, שיוצגה על ידי שמואל קוארט, המשנה לפרקליט המדינה, ועו"ד פליאה אלבק, אז עורכת דין צעירה ודתייה בראשית דרכה, טענה כי המחוקק אומנם לא אסר על הזנות, אך הביע דרך התיקון את רצונו להגבילה. המחוקק, קבע קוארט, "תקף את הזונה מהאגפים והגביל אותה למשעול צר ביותר. המחוקק אינו דואג למגורי הזונה, אלא נוקט אמצעים לנשלה ממגוריה"¹¹⁷.

טענות הפרקליטות נפלו על אוזנו הקשובה של אגרנט, ופסיקתו הייתה כתמיד בהירה, מנומקת היטב, רוויית אסמכתאות וציטטות. בין היתר, הדגיש אגרנט את המטרד שיוצרת הזנות, את פגיעתה במוסר הציבורי, והזכיר את הסברה כי שורשי הזנות נעוצים באופיין של הנשים העוסקות בה. לפיכך, למשפט הפלילי שמור חלק לא מבוטל במאבק בה, אף על פי שהיה מודע לכישלונו המתמשך:

סבור אני שלא אטעה אם אומר, כי רובם המכריע של האזרחים – לא רק אנשי הדת והמוסר והסוציולוגים, אלא גם האזרחים "הפשוטים" – רואים בעיסוק בזנות תופעה שהיא בלתי מוסרית ומזיקה כאחד. עם זאת, מלמד הנסיון בארצות רבות ובזמנים שונים שהמשימה לבער כליל את הנגע האמור, באמצעות חקיקה פלילית מדכאה, לא הצליחה. אכן, אין בלקח הנסיון הזה כדי לחייב התייאושות מאותה משימה; להיפך, כל מדינה נאורה צריכה לחתור תמיד לקראת עקירת הרע הנ"ל, במידת האפשר, משרשו [כך] וברור שגם למשפט הפלילי נועד תפקיד מסויים בהגשמת המגמה הזאת. אמת גם, כי כשם שלא אסר אי פעם המחוקק באנגליה על עצם העיסוק בזנות, כך גם המחוקק בארצנו – בין המנדטורי ובין הישראלי – לא אסר עליו. לא כאן המקום לתהות על הסיבות לכך, אשר ייתכן שאחת מהן היא, שעד היום לא נערך בשום מקום מחקר הראוי לשמו בדבר הגורמים האמוציונאליים המביאים נשים לידי עיסוק בזנות, שהוא, כידוע, מקצוע עתיק ימים.¹¹⁸

בדבריו אלה השמיע אגרנט את "קול העם" שאליו השתייך: של המעמד הבינוני, הסובל מהמטרד הטמון בזנות, פרקטית ומוסרית כאחד. עובדת היותו ליברל הנאמן לכללי הצדק הטבעי, לא הובילה אותו לראות באישה העוסקת בזנות שכנה ראויה למשפחות הגונות מהמעמד הבינוני. הוא ראה בעיקר את הנזק הטמון בכך, בדמות מטרדים שיווצרו ופגיעה במוסר, והשפעתם הרעה על ילדים שיתגוררו בשכנות. אך גם שופטי המיעוט, שביקשו לקבל את ערעורה, הסתמכו בין היתר על טיעונים דומים דווקא בדרישתם לקבל את הערעור: הם הסכימו כי אכן קיים מטרד בזנות, אך סברו כי איסור העיסוק בה בדירות מגורים יגביר את זנות הרחוב, וזו, בתורה, תגביר את המטרד לציבור. השופט זוסמן כתב

כי דחיית הערעור תגרום לכך "שמעשי זנות לא ייעשו עוד בחדרי חדרים שחזקתם [כך] תיהפך עבירה, אלא יתפרצו החוצה אל פינות הרחובות, חדרי מדרגות וחצרות חשוכים? המעדיף המחוקק זנות בפומבי על הסתרתה בבתיים?"¹¹⁹

גם בפסק דינו של העליון, ממש כמו בפסיקת המחוזי, נשכחו האלימות כלפי מרים, כפייתה לזנות והאיומים מצד סרטורה. כל שנותר הוא עבירת המטרד בגין העיסוק בזנות בדירת מגורים, עבירה שבה מיקדו שתי הערכאות את מבטן. האלימות כלפיה, כך נראה, לא נתפסה בעיני אגרנט כנתון שיש להביא בחשבון במסגרת פסיקתו: משקלו של המטרד גבר על משקל האלימות בכפות מאזני הצדק. את האחריות לקיומה של הזנות השליך על כתפי הנשים, ו"הגורמים האמוציונאליים" המובילים אותן לפנות אליה, ולא טרח לבחון את נסיבות חייהן, או אף את נסיבותיו הפרטניות של המקרה שלפניו. העובדה כי השלים את לימודי המשפטים שלו, לרבות הדוקטורט, בארצות הברית, הובילה לאימוץ המשפט המקובל בפסקי דינו, שנשמכו במידה רבה יותר על פסקי דין מאשר על החקיקה, והוא הקדיש דיון מצומצם בלבד למטרת המחוקק: דיון שנשמך, בעיקרו, על השערות נטולות בסיס ביחס למטרתו ונסיבות חקיקתו:

ספק בעיני, אם לחקיקת החוק משנת תשכ"ב קדמה עריכת סקר המראה על מידת התרחבותה של התופעה האמורה בישראל ועל גורמיה הסוציאליים והכלכליים למינהם. אף על פי כן, הכרחי להבין שבזמן שנתקבל החוק הזה היתה לחברי הכנסת התחושה הברורה, שאמנם קיימת התרחבות כנ"ל ושיש לעצור בעד התהליך הזה לא רק על-ידי החמרת העונשים והקלת ההוכחות לגבי אלה המסרסרים, מתווכים ומשדלים לזנות, אשר מספרם הולך וגדל, אלא גם על-ידי ביעור "בתי הבושת", שגם מספרם הולך וגדל; ושאינן נפקא מינה אם אלה מוחזקים ומנוהלים על ידי הזונות עצמן או על ידי אנשים אחרים ואם הם משמשים אך ורק לצורך עיסוק בזנות או גם למגוריה של מי שעוסקת בכך. סבור אני, כי המטרה האחרונה היא המטרה העומדת מאחורי העבירה שנקבעה בסעיף 5 (וגם מאחורי זו שנקבעה בסעיף 6). הכנסת ראתה בנגע של החזקת בתים ודירות לצורך העיסוק בזנות משום מטרד – לא רק מטרד לשכנים אלא גם מטרד מבחינת הציבור בכללותו.¹²⁰

בדברים אלה מבהיר אגרנט כי המידע שעליו התבסס המחוקק, וגם הוא עצמו, הינו דל למדי: קיים ספק אם נערך סקר כלשהו בנושא הזנות וגורמיה, ועדיין "הכרחי להבין" כי לחברי הכנסת הייתה "התחושה הברורה" הן כי חלה התרחבות שלה, והן כי הדרך לטיפול בה היא מאבק כנגד כלל השחקנים בעולם זה, ללא קשר לתפקידם בו. הוא סבר כי הכנסת, ממש כמותו, ראתה בזנות "לא רק מטרד לשכנים אלא גם מטרד מבחינת הציבור בכללותו", והצדיק את טענתו זו בעובדה ששם תיקון החוק שונה מ"סרסרות במעשי זנות" ל"מעשי זנות".¹²¹

אגרנט הבין אומנם כי פסיקתו תוביל להפלת הזנות באופן חלקי, אך הדבר לא יצר קושי לדבריו:

התשובה שהכרחי להשיב – מבחינה משפטית טהורה – לקושיה הנ"ל היא: בסעיף 5 מעניש החוק על החזקת מקום (או ניהולו) לשם עיסוק בזנות; העובדה, כי התוצאה בשל הענשת אשה על עבירה זו עשויה להיות שהיא נענשת על עצם מעשי הזנות שהיא מבצעת במקום המוחזק על ידיה כאמור, אינה – ושוב מבחינה משפטית טהורה – לא מעלה ולא מורידה.¹²²

אגרנט, על אף היותו מומחה למשפט פלילי, התעלם מן הכלל המצריך שימוש בפרשנות המקלה עם הנאשמת, תוך קביעה פסקנית כי ברור לו מה הייתה כוונת המחוקק, וכי לא יכול להיות כל ספק בכך. הוא הודה אומנם כי בעת שעיין בפסקי הדין הקודמים והאזין לטענות הפרקליטים "נדדה דעתי [...] מן הקצה אל הקצה" אך בסופו של יום קבע כי "אין לייחס, בשום פנים, למחוקק את הכוונה" כי הסעיף יפעל כנגד השוכרים מקום למטרות עיסוק בזנות בלבד, וכי מטרתו הייתה פגיעה בכל אדם העושה כן, גם אם המבנה משמש למטרות נוספות.¹²³ השופטים מני וזילברג הצטרפו לפסק דינו של אגרנט, בשתי מלים בלבד: "אני מסכים".

נקודת המוצא של דעת המיעוט, שחלק הארי שלה נכתב על ידי השופט זוסמן, הייתה שונה. גם הוא, כמו יתר שופטי ההרכב, התעלם מסיפור חייה של מרים ומנסיבות עיסוקה בזנות. השפעת השיטה הקונטיננטלית ניכרת היטב בפסיקתו, שבה הוא עוקב בדקדקנות רבה יותר מזו של אגרנט אחר השתלשלות החקיקה וכוונת המחוקק. טיעונו העיקרי של זוסמן היה כי המחוקק לא הפליל את הזנות מבלי משים, וכי הרשעתה של תורג'מן תהיה מנוגדת לכוונתו. השאלה העיקרית מנקודת מבטו הייתה מה היה המחוקק פוסק בעניינה של מרים תורג'מן, לו נדרש הוא עצמו לכך.¹²⁴ באירוניה מרה כתב:

אילו יכולתי גם אני למצוא בסעיף 5 או בסעיף אחר של החוק החדש זכר ל'כוונתו המוצהרת של המחוקק' להלחם בזנות בדרך יוצאת דופן זו, שחזקת [כך] חדר מגורים של אשה בו היא גם עוסקת בזנות תהא עבירה, אשר חברי הנכבד השופט מני הצליח לגלות, היתה מציאה זו חוסכת לי טרדה רבה. אך אני מצאתי רק זאת ששר המשפטים הכריז בכנסת שהזנות עצמה אינה עבירה.¹²⁵

לפיכך, חזר זוסמן בפסק דינו על דבריו בעניין בלגאלי, כי לא יעלה על הדעת ליטול שני מעשים שלא הופללו – מגורים תחת קורת גג ועיסוק בזנות – ולהפכם, במחי חוק שלא נדון ולובן כל צורכו, לעבירה פלילית עת הם מתרחשים בצוותא. הוא סבר כי יש בכך כדי ליצור מהפכה של ממש בחוק הקיים, מהפכה שאליה לא חתר המחוקק כלל ועיקר. לנדוי, שהצטרף לזוסמן בדעת המיעוט, כתב פסק דין קצר שבו טען כי מכיוון שהחוק יכול להתפרש לכאן ולכאן, יש לאמץ את הפירוש המקל עם המערערת, ובמצב שבו הזנות איננה מופללת, הפרשנות המחמירה איננה אפשרית: "טעמי מוסר וסלידה אינם ענין לכאן, כל עוד לא מצאו את ביטויים באיסורי החוק הפלילי".¹²⁶ גם במישור הפרקטי, הבהיר לנדוי, אין טעם בפרשנות המחמירה, אשר תוביל את הנשים לעסוק בזנות ברחוב

ותחמיר את המטרד.¹²⁷ אך ללא הועיל: כפי שצפה אגרנט, ברוב של שלושה שופטים כנגד שניים, נותרה ההרשעה על כנה.

הלכת תורג'מן גרמה נזק לא מבוטל הן לנשים שעליהן ביקש חבר הכנסת רפאלקס להגן לכאורה, והן לציבור. ממדי זנות הרחוב גדלו במידה ניכרת בשנים שלאחר מכן, וכד כבד גבר המטרד לאזרחים, שנגדו התקומם אגרנט מלכתחילה. שר המשפטים חיים צדוק הודה בשנת 1975 בפני הכנסת כי הלכת תורג'מן הובילה להתרחבות זנות הרחוב, וכי דרך ההתמודדות של המשטרה עם הנשים – שימוש במעצרים במטרה להרתיען אך מבלי להעמידן לדין – אינה ניצבת על בסיס חוקי איתן.¹²⁸ אינני יכולה להוכיח זאת בוודאות, אך סביר להניח כי גם ממדי הזנות בבתי הכושת גדלו, שכן במקרה של פשיטה משטרתית, היו אלה בעלי המקום, ולא הנשים, שאמורים היו לעמוד לדין, בגין עבירה שעונשה מגיע ל-5 שנות מאסר.

ספק אם שינויים אלה שיפרו את מצבן של הנשים, כפי שחפץ רפאלקס, ולמעשה קרוב לוודאי שההפך היה הנכון: הזנות ברחוב ובבית הכושת הייתה חשופה יותר לניצול מצד צדדים שלישיים, והובילה למעצרים רבים יותר של הנשים עצמן, בגין עבירות שידול ושוטטות. צדוק עצמו, שהיה חבר בוועדת חוקה חוק ומשפט בזמן שנחקק התיקון משנת 1962, לא הכיר בטעות הוועדה או בטעות שעשה אגרנט בהלכת תורג'מן, ותחת זאת בחר לקדם תיקון נוסף בחוק הפלילי שירחיב את גבולות האיסור, שלפיו מטרד שייווצר בעקבות עיסוק בזנות דינו שנת מאסר.¹²⁹

כמה חודשים לאחר מתן פסק הדין, פגש השופט זוסמן חבר כנסת שהוגדר על ידו כבעל תפקיד מרכזי בחקיקת התיקון. חבר הכנסת פנה אליו, שכן קרא את פסק דין תורג'מן. זוסמן מתארו כך:

[הוא] היה נדהם מן העובדה שבכלל לא חשבו בכנסת על אותה אישה-זונה המשתמשת בהדרה העלוב לצרכי מגורים ופרנסה כאחד. כל מה שחפצנו – כך אמר לי – היה לנתק את עצמנו מן ההגדרה המיושנת האנגלית של בית זנות, ותו לא. מה שאתם פסקתם, שלאישה יהא צפוי עונש מאסר של 5 שנים, אם לא העתיקה עיסוקה אל מתחת לכיפת השמים, דבר זה בכלל לא העלנו על הדעת.¹³⁰

קרוב לוודאי שלא ניתן למצוא הוכחה מדויקת יותר לכוונת המחוקק מזו שהובאה באופן מקרי לידיעתו של זוסמן, אך בשלב מאוחר מדי, לאחר שפסק הדין הפך כבר להלכה מנחה. ניתן רק לשער כי ציטוט זה מאותה שיחה פורסם על ידי זוסמן במאמרו על מנת להקל על עורכי דין, מחוקקים ושופטים שיבקשו לשנות את הלכת תורג'מן, ולכן שתל זרע שיאפשר נביטת התנגדות במקום גלוי יותר מאשר בפסק דין המיועד לרוב למשפטנים בלבד. אך ללא הועיל. ניסיונות שינוי שנעשו מאוחר יותר לא צלחו: בתי המשפט לא מיהרו לשנות הלכה שנקבעה בדעת רוב בהרכב מורחב של בית המשפט העליון, לרבות נשיאו, וגם הכנסת העדיפה להמשיך ולמקד את מבטה בסרסורים. והלכת תורג'מן בעינה נותרה, למעלה מחמישים שנה.¹³¹

ד. בית הכושת במאה העשרים ואחת

1. מתורג'מן ועד חדר

פסק דין תורג'מן לא היה סופו של תהליך הרגולציה של הזנות בישראל, כמובן, כי אם רק סיומו של השלב הראשון בעיצובה. בשנת 2015 נקרתה בפני עולם המשפט הישראלי הזדמנות לשינוי הלכת תורג'מן, שתוצריה עדיין אינם ברורים. אך ראשית, יש לשרטט בקצרה את האירועים שהתרחשו בין השנים 1965–2015 בחברה הישראלית, בפוליטיקה שלה ובעולם הזנות, על מנת להבין מדוע גם כעת נבחר המשפט הפלילי ככלי הפעולה המרכזי, גם אם מסיבות שונות.

בשנות התשעים המאוחרות חזרו הזנות, ובעיקר הסחר בנשים, אל מוקד תשומת הלב הציבורית, הפוליטית והתקשורתית.¹³² הגלובליזציה וגלי ההגירה ההמוניים יצרו גלגול נוסף של פאניקה מוסרית בנוגע לסחר בכני אדם ולזנות הכפויה, תוך התעלמות מגורמי העומק לקיומם. הרשות המחוקקת והרשות השופטת הפכו אומנם בתקופה זו למגוונות יותר מבחינה אתנית ומעמדית, אך לא השתנו במידה מספקת, והמשיכו לפעול לפי תפיסות פופוליסטיות רווחות. תופעה זו בלטה במיוחד בקרב מחוקקים, שהפכו תלויים בציבור באופן ישיר עם ראשית עידן הבחירות המקדימות ("הפריימריז"). אחת מהדרכים להשגת תשומת ליבם של הבוחרים לפעילותם הייתה טיפול בסוגיות פופוליסטיות, אשר הזנות, שלא בטובתה, הפכה לאחת מהן.

בשנת 2000 הוקמה בכנסת ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא הסחר בנשים.¹³³ בשלב זה לא התקיימו עוד דיוני ועדות הכנסת מאחורי דלתות סגורות, כפי שהיה בשנות השישים, כי אם ההפך הוא הנכון – ברוב עם. חבריהן לא הקפידו תמיד להגיע לדיונים, וחלקם נחפזו לעשות כן רק כאשר הובאה אליהם אישה שעסקה בעברה בזנות במטרה לשתף את הוועדה בסיפורה העגום. בשיבות אלה קשה היה להחזיר ולו סיכה לחדר הוועדה, שהתמלא עד אפס מקום בפוליטיקאים תאבי פרסום, עיתונאים ומציצנים שונים. נוסף על כך, כחלק ממאבקם על תשומת ליבו של הציבור, נחפזו מחוקקים להגיש "הצהרות חוק" חדשות לבקרים, אך הן ננטשו מייד עם תום העניין הציבורי בהן. מספרן של הצעות החוק בנושא הזנות עבר אינפלציה משמעותית: בין השנים 1948–1999 היה מספרן 15, במצטבר, אך בין השנים 2000–2017, זינק מספרן ל-55.¹³⁴ לידתן של הרשתות החברתיות יצרה והעצימה שיח פוליטי וציבורי שלא פעם היה ריק מתוכן, מסוכן ומתלהם בנוגע לזנות, תוך שהנשים העוסקות בה הפכו לקלפי משחק בידי קבוצות אינטרס שונות.

בשנים אלה התרחב המגזר השלישי, ומספרם של הארגונים שקידמו מטרות פמיניסטיות גדל במידה ניכרת. גידול זה בלט במיוחד בתחום המאבק בזנות: מארגון אחד שפעל בשנות התשעים למטרות סגור עצמי בלבד, ללמעלה מעשרה ארגונים בעשור שלאחר מכן, אשר הציבו את הזנות על סדר יומם באופן מלא או חלקי.¹³⁵ ממש כמו הפוליטיקאים, התלויים בציבור להמשך כהונתם, כך גם ארגוני המגזר השלישי, התלויים בתורמים

למחייתם, נטו להתמקד לא פעם באמצעים ששיגו את תשומת לב הציבור, ולא באמצעים שאכן יסייעו לנשים.¹³⁶

הארגונים שפעלו בנושא הזנות אחזו, רובם ככולם, בתפיסת עולם פמיניסטית רדיקלית, הרואה את הזנות כצורה נוספת של אלימות נגד נשים, לצד אונס והטרדה מינית, ומבוססת על אי־שוויון מגדרי ומבני כוח חברתיים. נשים שטענו כי בחרו לעסוק בזנות, נתפסו על ידי הפמיניזם הרדיקלי כבעלות תודעה כוזבת.¹³⁷ זרם זה התמקד אומנם בגורמי העומק החברתיים המייצרים ומשמרים את הזנות, ובנזק הפיזי והנפשי שהיא גורמת לעוסקות בה, אך דרישתו למיגורה התמקדה פעמים רבות ברשויות האכיפה. טיעונים המשתייכים לפמיניזם הליברלי הפוסט־מודרני, המגדיר את הזנות כעבורת מין (Sex Work), ומבקש להקנות לנשים העוסקות בה את הגנת דיני העבודה,¹³⁸ נדחקו בישראל לקרן זווית. לפיכך, הושתק קולן של מי שניסו לטעון כי יש לבחון דרכים להתמודדות עם הזנות שאינן מתמצות באכיפת החוק הפלילי כלפי מנצליה, גם כאשר היה זה קולן של אותן נשים עצמן שארגונים פמיניסטיים התיימרו להצילן.¹³⁹

לפיכך, המשפט הפלילי המשיך לשמש אחת הדרכים המרכזיות למאבק – תחילה בסחר בכני אדם, ולאחר מכן בזנות בכללותה, שכן כל שהצריך מן המדינה היה הגדרת עבירות חדשות, החמרת ענישה והגברת האכיפה. אומנם מנגנוני השיקום בישראל התפתחו במידה רבה, אך לא נלווה להם מחקר הערכה שיכול היה לבאר האם ועד כמה הם אומנם מסייעים לנשים,¹⁴⁰ ולא נוצרו מנגנוני מניעה רחבים יותר שיתמודדו עם בעיות יסוד הקשורות למעמד הנשים בחברה הישראלית, וימנעו את הגעתן לזנות. ארגוני המגזר השלישי קיימו פעילות ציבורית מועטה בלבד במסגרת מאבקם בזנות, ואף זו התמצתה באירועי מחאה נקודתיים מול בתי בושת ומועדוני חשפנות בתל אביב. הפשלת שרוולים ועבודה אפורה יותר, כגון מאבק על קצבאות של אימהות חד־הוריות או דיור ציבורי, שהיוו מאז המאה התשע עשרה קבוצה משמעותית בקרב נשים העוסקות בזנות, נזנחה לרוב גם בידי מי שהקדישו את כל מאורם למיגור הזנות.

2. נוי חדר

על רקע המתואר לעיל יש להבין את פסק דינו של בית המשפט בעניין נוי חדר.¹⁴¹ בתיק זה הגישה הפרקליטות בקשה לסגירת בית בושת שבו הועסקו בזנות כמה נשים במבנה השייך לחדר, ובמקביל הוגש נגדה כתב אישום.¹⁴² הפרקליטות נשענה בבקשת הסגירה, בין היתר, על חוות דעת שהגישה מנהלת "סלעית" המסייעת לנשים בזנות בנוגע לנזק הנפשי והפיזי העצום הטמון בזנות. לעומת זאת, הציגה המשטרה מדיניות מבוססת על שיקולי מוסר ופגיעה בערך הנדל"ן המעוצבת בידי הרשויות ומיושמת על ידה, ולפיה "הרשויות מעדיפות שפעילות זו [הזנות] תתבצע באיזור התחנה המרכזית ולא במרכז העיר שבו הדירות יקרות, אך במוקדם או במאוחר אוכפים את החוק נגד כולם".¹⁴³

15 מהנשים שעסקו בזנות במקום הגישו בקשה באמצעות עורכת דין מטעמן להצטרף לדיון ולהביע את עמדותיהן.¹⁴⁴ בין היתר הן טענו שהתנאים במקום היו טובים, וסגירתו

תאלצן לעסוק בזנות בתנאים קשים יותר. הנשים סיפרו כי המשטרה נהגה בהן באופן משפיל, נקטה כלפיהן אלימות מילולית ואף הוציאה אותן ערומות לרחוב.¹⁴⁵ למרות עדותן זו התעקשה הפרקליטות כי אכיפה משטרתית מוגברת וסגירת בתי בושת תוביל נשים לעזוב את הזנות, ולפיכך תועיל להן. אותה עמדה בדיוק שהובעה על ידי השופט אגרנט חמישים שנה קודם לכן, מתוך תפיסת עולם שמרנית ובורגנית שראתה בזנות מטורד, הובעה עתה על ידי הפרקליטות ועל ידי ארגונים שפעלו, לשיטתם, מתוך תפיסת עולם פמיניסטית, המבקשת לסייע לנשים. מנהלת סלעית מסרה בדיון: "אני יודעת שמשבר מייצר אופציה לדבר טוב יותר [...] הרבה אנשים רק ממקרים של אין ברירה עושים שינוי בחייהם. זו המציאות, זה הטבע האנושי".¹⁴⁶ מתוך אותה נקודת מוצא פטרונית, סירבה הפרקליטות להסכים להצטרפותן של הנשים לדיון לצורך הבעת עמדתן.

בשלב זה של הדיון התבקשתי על ידי עורכת הדין שייצגה את הנשים לנסח חוות דעת משפטית בנוגע למידת השפעתן של פעולות אכיפה מטעם המדינה על עולם הזנות, והנזק העלול להיגרם ממנה לנשים העוסקות בזנות, ועשיתי כן. הטיעון המרכזי שהוצג בחוות הדעת היה פשוט: הזנות היא גיהנום, אך הדבר היחיד שעשוי להחמיר את מצבן של העוסקות בה הוא ניסיונות להצילן באמצעות מערכת המשפט. הנשים הציעו לשלם לי שכר טרחה עבור חוות הדעת, אך סירבתי לקבלו.

הדיון בבקשת הפרקליטות התגלגל לשולחנו של השופט איתי הרמלין, שהיה היפוכו המוחלט של אגרנט: הוא הגיע מתחום עריכת הדין החברתית, ועבד שנים רבות כסגור במרכז לחינוך משפטי קליני של אוניברסיטת תל אביב. עובדה זו סייעה לו במידה רבה להבין את האנומליה החוקית הכרוכה במצב הזנות בישראל, עת היא עצמה מותרת, אך ההגבלות על מקומות העיסוק בה מובילות להפלתה דה-פקטו.

בפסיקתו עמד הרמלין על היבטיה המגדריים והמעמדיים של הזנות, והצביע על הקושי הטמון במאבק בזנות בלי למגר פערים חברתיים קודם לכן.¹⁴⁷ הוא הדגיש שכל עוד הותר העיסוק בזנות, יש לחתור לצמצום הפגיעה בנשים העוסקות בה, והצביע על הבעייתיות החברתית והמשפטית הקיימת בהלכת תורג'מן.¹⁴⁸ מתוך נקודת מוצא זו, קבע הרמלין שעמדת הפרקליטות שלפיה אין להתיר לנשים שעסקו בבית הבושת בזנות להשמיע את קולן בדיון הינה "שגויה ופוגענית", ואת הטענה כי אכיפה פלילית מוגברת תוביל נשים בלית ברירה לשיקום כינה "מתנשאת".¹⁴⁹ בסופו של יום, קיבל הרמלין את בקשת הפרקליטות לסגירת בית הבושת שנדונה בפרשת חדר, אך במקביל הוביל את הפרקליטות להתחייבות שלפיה לא ייאכף הסעיף האוסר ניהול בית בושת על אישה העוסקת בזנות בדירת מגוריה, או על נשים ששכרו דירה בצוותא. את החלטתו חתם במלים: "אני מקווה שהן המחוקק והן גורמי אכיפת החוק ישימו לבם להערות המפורטות בגוף ההחלטה, ושקולן של הנשים שעיסוקן בזנות לא יושקע בעת שדנים בעניינן".¹⁵⁰ פסק הדין עורר סערה זוטא בקרב ארגונים חברתיים, ובעיקר פמיניסטיים, כמו גם בתקשורת: בעיתון "הארץ" נשא המאמר שדן בפסק הדין את הכותרת "השופט בחר לדמיין שבישראל יש זנות עצמאית";¹⁵¹ הקואליציה למאבק בזנות פרסמה תגובה שלפיה

זהו "פסק דין שמיותר סגירת מקומות זנות המנוהלים על ידי נשים ופותר את רשויות האכיפה לחקור לעומק את נתיבי העושה, הינו נדבך משמעותי בדרך למיסוד הזנות בישראל" [הטעויות במקור];¹⁵² חברת הכנסת עליזה לביא דרשה מנשיאת בית המשפט העליון להבהיר לשופט הרמלין, כי נשים אינן בוחרות באופן אוטונומי לעסוק בזנות, וכי פסיקתו היא בגדר "מדריך לסרסור המתחיל";¹⁵³ וכן בתיקים דומים לא מיהרו בתי המשפט לאמץ את פסק דינו של הרמלין.¹⁵⁴

ידעתי כי יהיו שיתנגדו לעמדתי ומעורבותי בעניין חدد, אך לא שיערתי מה תהיה עוצמת ההתנגדות. עבורי, היה זה שיעור מאלף ביחס לכוחו המסרס של הפמיניזם הישראלי, והכלים המופעלים על ידו למשמוע מי שמבקשים לצאת נגד תכתיבי הפסקניים. הפכתי להיות מושא לעיונות ולהכפשות מצד ארגונים פמיניסטיים, וחדשות לבקרים קיבלתי מחברות מודאגות פוסט שטנה כזה או אחר שנכתב על אודותיי בפייסבוק. בין היתר נטען שניצלתי נשים העוסקות בזנות ודרשתי מהן סכומי עתק בתמורה לחוות הדעת, שקיבלתי כסף מסרסוריהן, שאני חוקרת מנותקת המשתייכת למגדל השן של האקדמיה וליבי גס במצוקת הנשים, ושאני מנצלת את הפרשה כולה לצורך קידום תפיסת עולמי האישית.¹⁵⁵

שנה לאחר תום הדיון בפרשה, הוגש נגד חדר כתב אישום חמור בהרבה¹⁵⁶ בגין ניהול בית בושת, הלבנת הון וכמה עבירות נלוות.¹⁵⁷ מי שהתנגדו מלכתחילה לפסיקתו של הרמלין מיהרו להבליט עובדה זו בדיון הציבורי, ובעיקר טענות בדבר אמצעי ניצול וכפייה שהפעילה חדר כלפי הנשים שעסקו בזנות.¹⁵⁸ אך דווקא במהלך הדיונים שהתקיימו בהליך הפלילי בעניינה של חדר, נחשפו פרטים חשובים על אודותיה השופכים אור נוסף על דמותה, ואך מחזקים את הטענות הניצב במרכז המאמר.¹⁵⁹ פרטים שזכו להתעלמות מצד מי שבחנו את הזנות מתוך נקודת מבט צרה, הששה אלי קרב פלילי ומתעלמת ממצוקות חברתיות במובן הרחב.

בתסקיר שירות המבחן צוין כי "עברה המשפחתי לא פשוט", שם קוד מקובל בעולם המשפט לאלימות כלפיה מצד בן זוג, או אלימות מינית מצד קרוב משפחה. עוד צוין שם כי לאורך השנים ניהלה אורח חיים "לא יציב", עברה הפלילי כלל עבירות סמים ורכוש, וכי היא "מרוכזת בעצמה ובצרכיה, בכלל זה בהיבט הכלכלי ובעשיית רווח". כל אלה מאפיינים תדיר נשים העוסקות בזנות ומנהלות מאבקי הישרדות, כשכל האמצעים כשרים להשגת המטרה. יתרה מזו, המחקר הקיים, כמו גם פסקי הדין בסוגיה זו לאורך השנים, מלמדים כי מנהלות בתי בושת הן לרוב נשים שעסקו בזנות, ובחרו לטפס במעלה "הסולם המקצועי" של עולם זה, תוך קבלת החלטה לא להיות עוד קורבן.¹⁶⁰ האומנם נוי חדר, על הקשיים הרבים שאפיינו את חייה, היא האחראית לקיומה של הזנות בישראל? האומנם החוק הפלילי יהיה זה שיסיטנה ממסלולה, לאחר שהספיקה לספוג את נחת זרועו בעבר שלוש פעמים ולהמשיך בשגרת חייה "הפלילית"? ספק אם אלה הם אומנם פני הדברים. בסופו של יום נשפטה נוי חדר לשנתיים מאסר, בעקבות הסדר טיעון שהביא בחשבון בעיקר את מצבה הרפואי הקשה.¹⁶¹

קיים ללא ספק פער ניכר בין מרים תורג'מן לבין נוי חדר: בין מי שהייתה קורבן לאיומים ואלימות מצד סרסור והורשעה בניהול בית בושת מתוך פרשנות פורמליסטית גרידא, לבין מי שעל פי הודאתה ניהלה את בית הבושת הגדול ביותר בתל אביב וגרפה לכיסה עשרות מיליוני שקלים. שתיהן חיו בשולי החברה, ידעו מצוקה ומחסור, ובחרו בעיסוק המוכתם בסטיגמה חברתית, אך כזה היכול להבטיח את פרנסתן. ביחס לשתייהן הופעל המשפט הפלילי, אף שלפי הנסיבות בעניין תורג'מן, לכל הפחות, אך כנראה גם בעניין חדר, ניתן היה להצביע גם על קורבנותן. עבור שתיהן לא היה פסק הדין המפגש הראשון עם מערכת האכיפה, אך לא די היה בכך על מנת לגרום להן לשנות את עיסוקן. אינני יודעת מה עלה בגורלה של מרים תורג'מן לאחר המשפט. נוי חדר מחכה בימים אלה לתשובת הנשיא בבקשת החנינה שהגיש סנגורה.

כמה הרהורים לסיום

עניינה של מרים תורג'מן תם ונשלם 54 שנים בטרם פרסומו של גיליון זה, אך התובנות העולות ממנו מונחות גם כיום לפתחם של עורכי דין חברתיים ופעילי ארגונים באשר הם. התבוננות ביקורתית על המציאות שהובילה לעיצובו של פסק הדין חושפת את סכנות השימוש במשפט הפלילי לצורך יצירת שינוי חברתי. סכנות, המשתקפות בשורה ארוכה של פערים קשים, ושמא בלתי אפשריים, לגישור: פער בין כוונותיהם המוצהרות של המחוקקים, לבין ניסוחו הסופי של החוק; פער בין רוח החוק כפי שעוצב בידי מחוקקים לבין דרך יישומו בידי שוטרים, פרקליטים ושופטים; פער בין האפשרויות שנבחרו, לבין אלה שנזנחו בסופו של יום; ואולי, יותר מכול, פער בין המבקשים להושיע נשים במצוקה, לבין תוצרי פעילותם.

לאורך השנים, ניזון הדיון הציבורי בנושא הזנות מחרדות ופחדים, מפערים מעמדיים ומגדריים. כל אלה יצרו טיפול שטחי ורדוד, הממוקד במשפט הפלילי, והופך סרסורים וסוחרים לחשודים מיידים בקיומה. המאבק בזנות הופקד במידה גוברת והולכת בידי מי שספק אם ביכולתם לקיים תהליכי חשיבה ארוכי טווח, אלא, סביר יותר, לספק את רצונו של ההמון לטווח הקצר משיקולים פוליטיים בלבד. העובדה שמסע הצלב של חבר הכנסת רפאלקס בשנות השישים להצלתן של נשים בזנות, כמו גם מסעם של ארגונים פמיניסטיים בשני העשורים האחרונים במטרה דומה, הסתיים במציאות שבה זהותם של קורבנות ועבריינים התערבבו והותכו זו בזו ללא הכר, צריכה לשמש גם היום תמרור אזהרה מפני משגים דומים.

הלכת תורג'מן מספקת שיעור מאלף בדבר התיימרותה של מערכת המשפט להגן על האוטונומיה של הנשים העוסקות בזנות, תוך שהיא רומסת אותה עד דק. גם מערכת המשפט, שקידמה את שיח הזכויות בישראל במידה רבה בשנות החמישים והשישים, חשפה בפסק דין זה את ההקשרים המבניים והחברתיים הניצבים בבסיסה, תוך העדפת תפיסת עולם בורגנית וזכותו של האזרח הבורגני לסדר ציבורי, על פני זכויות יסוד של נשים העוסקות בזנות. לשונו המשפטית היבשה של פסק הדין מסתירה מהעין את

מציאות חייה הקשה של מרים שהובילה אותה לזנות מלכתחילה, תוך שהיא מבליטה, במידה רבה, את המטרד שגורם עיסוקה לחברה. וכך, דווקא אגרנט, אולי השופט המזוהה יותר מכול בתקופה זו עם ערכי הליברליזם והפרוגרסיביות, היה זה שהטיל הגבלה אחת נוספת על הנשים העוסקות בזנות, תוך שהוא מאלץ אותן לעסוק מעתה בזנות ברחובות ובכתי הכרשת.

באופן דומה, ההתגייסות הנרחבת כנגד פסק דינו של השופט הרמלין מלמדת לא רק כי הלקחים בעניין תורג'מן רחוקים מיישום, כי אם ההפך הוא הנכון: גם ארגוני הנשים מחזקים את המיתוס שלפיו הצלתן של נשים בזנות צריכה להתרחש באמצעות המשפט, והפעילות בהם ממתנינה לשוטרים, לפרקליטים ולשופטים שיעשו את מלאכתן. זאת, במקום להיאבק בחזיתות החשובות באמת: העוני, ההפליה בשוק העבודה, הדין הדתי המכביד על תהליכי גירושין, קצבאותיהן של אימהות חד-הוריות, מגרעותיו האינסופיות של הדיור הציבורי ועוד. חזיתות, שבכל אחת מהן לחוד, ובמיוחד בהצטברות של כמה מהן, עולה הזנות כפורחת.

אם אומנם זכויות הנשים חשובות להם, צריכים עורכי דין חברתיים וארגונים העוסקים בתחום לא להסתפק עוד בהגשת הצעת חוק, עתירה או כתיבת מאמר נזעם בתקשורת. לצד פעילות חברתית בחזיתות שצוינו לעיל, עליהם לקדם שיח אקדמי ביקורתי שיבחן את עולם הזנות לעומקו, וינסה להציע פתרונות שיתבססו על מחקרים על אודות מדינות אחרות ותקופות אחרות, תוך בחינה אילו מהם הצליחו ומה היו התנאים שנדרשו להתכונתה של הצלחה זו. אומנם, בעת הגשת הצעות חוק נבדק לעיתים החוק במדינות אחרות, אך לא נערכת בדיקה של ממש בנוגע למידת הצלחתו, הקשיים שהתגלו באכיפתו או תוצרי לוואי שליליים שנוצרו בעקבותיו על ידי ארגונים וחברי כנסת כאחד. כך למשל בנוגע לחוק המפליל לקוחות בשבדיה, שאפשרות יישומו נבחנת כיום בישראל, התמקדו חברות הכנסת ונציגות הארגונים כאחד בגרסת ממשלת שבדיה (הטוענת, באופן לא מפתיע, להצלחה רבה שלו) תוך התעלמות מביקורת על אודותיו המגיעה, בין היתר, מנשים העוסקות בזנות בשבדיה.¹⁶²

מספרם העצום של המחקרים על אודות הזנות והרגולציה שלה, שלהם נחשפתי במהלך לימודי הדוקטורט, הבהירו לי את חשיבות המחקר המקיף, שיאפשר שרטוט תמונה שלמה טרם ניסוחה של הצעת החוק. לא די בהצגת החוק הבריטי, האיטלקי או הספרדי, ללא הצגה של תהליכי חקיקת החוק, האינטרסים שעמדו בבסיסו, דרך אכיפתו, כשלים שהתגלו במהלכה, וגם, ובעיקר – תוצריו ככל שהם ניתנים לבחינה. אך מחקר מעין זה לא קיים בישראל כיום, כי אם היפוכו המוחלט: מחקר מונוטוני, שלנצח מתמקד בקורבן, ולא במקרבנים, ועוסק תדיר בהשתקת קולות ספקניים וביקורתיים, תוך שהוא מספק אלומת אור צרה בלבד אל הסוגיה בכללותה. מרבית ארגוני המגזר השלישי מתעלמים מאוצרות הידע הטמונים באקדמיה, ומתבצרים באמונתם כי המידע, התובנות והפתרונות הנכונים מצויים כל כולם בצד שלהם של המתרס. עם זאת, גם האקדמיה בישראל אינה

נחפזת לחקור את נושא הזנות, והמחקר בה נותר תחום בגבולות בתי הספר לעבודה סוציאלית ומגדר, ללא דיון משמעותי על אודות הרגולציה הקיימת או זו הנדרשת. קיימת חשיבות לשיתוף פעולה בין האקדמיה לבין הארגונים, לצורך יצור ידע של ממש, כזה שאינו נשען על זעם פמיניסטי גרידא, תחושות בטן, רדיפת רייטינג של עיתונאים או תאוות פרסום של פוליטיקאים. על האקדמיה והארגונים להתמקד ביצירתו של גשר זה, מתוך הבנה של התהום הפעורה מתחת. על הארגונים לבחון כיצד ניתן לעשות שימוש באקדמיה כדי לרתום את הידע הרב המצוי בה לשיפור הרגולציה של הזנות, מבלי ללכת שבי אחר נהמת ליבו של ההמון. ונהמה זו – אין מסוכנת ממנה לנשים שעליהן היא מתיימרת להגן, כפי שממחיש גורלה של מרים תורג'מן.

הערות

- 1 חוק לתיקון דיני העונשין (עבירות זנות), התשכ"ב-1962 (להלן: התיקון לחוק משנת 1962).
- 2 Timothy Gilfoyle, *Prostitutes in History: From Parables of Pornography to Metaphors of Modernity*, 104 THE AMERICAN HISTORICAL REVIEW 117, 140 (1999)
- 3 לדיון בהתפתחות עריכת הדין החברתית בישראל ראו נטע זיו "עריכת דין לשינוי חברתי בישראל: מבט לעתיד לאחר שני עשורי פעילות" **מעשי משפט** א 19 (2008). לביקורת על פעילות זו ראו מיכל אהרונ גליה פיט "ממאבק זכויות להעצמה כלכלית: סיוע משפטי לפיתוח קהילתי-כלכלי כתפיסה חדשה של עריכת דין חברתית" **העצמה במשפט** 545, 574-576 (2008).
- 4 דבי גילד-חיו וסיגל שהב "עריכת דין חקיקתית ככלי לשינוי חברתי" **מעשי משפט** ב 69 (2009).
- 5 ס' 5 לתיקון לחוק משנת 1962.
- 6 Christopher Z. Mooney, *The Politics of Morality Policy: Symposium Editor's Introduction*, 27 POLICY STUDIES JOURNAL 675, (1999)
- 7 Wagenaar Hendrik & Altink Sietske, *Prostitution as Morality Politics or Why It Is Exceedingly Difficult to Design and Sustain Effective Prostitution Policy*, 9 SEXUALITY RESEARCH & SOCIAL POLICY 279, (2012)
- 8 ראו, למשל, Elizabeth Bernstein, *The Sexual Politics of the 'New Abolitionism'* 18 DIFFERENCES: A JOURNAL OF FEMINIST CULTURE STUDIES 128, (2007)
- 9 Jo Doezeema, *Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery* in *Contemporary Discourse of Trafficking in Women*, 18 GENDER ISSUES 23, (2000) (להלן: ג'ו דוזימא).
- 10 מתוך הספרות הדנה בגורמי הכניסה לזנות, התוכנות הפשוטות ביותר, והחשובות ביותר, מצויות לטעמי כבר בכתיבתן הקאנונית של אמה גולדמן וסימון דה בובואר. בספרה "המין השני" דנה בובואר במצבה העגום של האישה העוסקת בזנות אשר "אכן מושפלת לדרגת חפץ", אך מבהירה כי "מצב זה אינו ניתן לשינוי באמצעות רדיפות וצביעות. היעלמותה של הזנות תלויה בשני תנאים: בכך שלכל אישה יובטח מקצוע הוגן, ובכך שהמוסכמות לא יציבו מכשול בדרכה של האהבה החופשית. הזנות תיעלם רק כאשר יעלמו הצרכים שהיא עונה עליהם". סימון דה בובואר המין השני: **המציאות היומיומית** כרך שני 451 (שרון פרמינגר מתרגמת, 2007). גולדמן הקדישה לסוגיה זו את אחד ממאמריה, ובו הצביעה על שלושת הגורמים המרכזיים לקיומה של הזנות: הכלכלי ("המולך חסר הרחמים של הקפיטליזם המשמין על חשבון העבודה בשכר רעב ושולח אלפי נשים ונערות לעסוק בזנות"); הדתי ("כל סטודנט אינטליגנטי יודע שהזנות מקורה בדת, ששימרה וטפחה אותה במשך מאות רבות של שנים – לא כמקור לבושה אלא כעיסוק שהאלים עצמם רוממו למדרגות סגולה"); והחברתי – החברה המייצרת מוסר מיני כפול ("החברה מתייחסת אל החוויות המיניות של הגבר כאל ציון דרך בהתפתחותו הכללית, בעוד שחוויות דומות בחייה של אשה נתפסות כאסון נורא,

- כאובדן של כבוד ושל כל הטוב והנאצל שבאדם"). אמה גולדמן "הסחר בנשים" חמישה מאמרים פמיניסטיים 23 (דפנה רוזנבליט עורכת ומתרגמת, 2005), בעמ' 24, 27, 30, בהתאמה (להלן: גולדמן).
- 11 Hubbard Phil & Sanders Teela, *Making Space for Sex Work: Female Street Prostitution and the Production of Urban Space*, 27 INT. J. OF URBAN AND REGIONAL RESEARCH 75, (2003)
- 12 למקרים דומים שבהם במהלך שנות בניוי האומה נעשה ניסיון להיאבק בזנות ביתר שאת ראו, למשל: KATHERINE BLISS ELAINE, COMPROMISED POSITIONS: PROSTITUTION, PUBLIC HEALTH AND GENDER POLITICS IN REVOLUTIONARY MEXICO CITY (2001); John Quigley, *The Dilemma of Prostitution Law Reform: Lessons from the Soviet Russian*, 29 AM. CRIM. L. REV. 1197, 1203 (1991-1992)
- 13 כך כתבה על אודותיהם אמה גולדמן בצדק רב: "הניסיון לייחס את הגידול בשיעורי הזנות לייבוא או להסתעפותו של מערך הסרסורים הוא שטחי מאוד [...] מתועב ככל שיהיה, [הסרסור] אינו אלא אחד מתסמיניה של הזנות המודרנית, פרי הדיכוי והשוחד, תולדה של מסעי צלב בלתי מאורגנים כנגד עוולות חברתיות". גולדמן, לעיל ה"ש 10, בעמ' 35.
- 14 WALKOWITZ R. JUDITH, PROSTITUTION AND VICTORIAN SOCIETY: WOMEN, CLASS AND THE STATE (PROSTITUTION AND VICTORIAN SOCIETY: (להלן: 211-212 (1980)
- 15 .LUISE WHITE, THE COMFORT OF HOME: PROSTITUTION IN COLONIAL NAIROBI 4 (1990)
- 16 ג'וליה לייט מציינת, ובצדק רב, כי עיקר המחקר מתמקד ברגולציה הרפואית בבריטניה, אף שהתקיימה רק 22 שנה, ואילו חוקי השידול התקיימו לפניה וקיימים עד היום, אך זכו למחקר מועט בהרבה. לדיון באכיפת עבירות אלה בלונדון של ראשית המאה העשרים ראו Julia A. Laite, *Taking Nellie Johnson's Fingerprints: Prostitutes and Legal Identity in Early Twentieth-Century London*, 65 HIST. WORKSHOP J. 96, 99 (2008)
- 17 סעיף 167 לפקודת החוק הפלילי (1936), קבע כך: "כל המשדל במלים או בהעויות למטרות מוסריות כל אדם הנמצא במקום ציבורי, יאשם בעוון ויהיה צפוי למאסר חדש ימים או לקנס של חמשה פונטים". הוא נאכף על פי רוב כלפי נשים. סעיף 168, המנוסח אף הוא באופן ניטרלי מגדרית אך עשוי להתאים אף הוא לאכיפה כלפי לקוחות, קבע כי "כל הפונה לאדם פחות מבן ט"ז או לכל אשה ברמיזים בלתי מוסריים, יאשם בעוון ויהיה צפוי למאסר חודש ימים". עם זאת, לא ידוע על מקרים שבהם נאכפו סעיפים 167-168 כלפי לקוחות, ובעיקר היה זה סעיף 167 שנאכף כלפי הנשים שעסקו בזנות. סעיף אחר בפקודת החוק הפלילי עסק בשוטטות והתייחס באופן פרטני לזנות וחל על "כל זונה מופקרת לרבים, המתנהגת באופן פרוע או בלתי צנוע בכל מקום ציבורי" (ס' 193 לפקודת החוק הפלילי).
- 18 חיה שפייר מקוב "פיקוח משטרתי על נשים בבריטניה הוויקטוריאנית" זמנים: רבעון ההיסטוריה 72, 74 (2001) (להלן: שפייר).
- 19 .JULIA LAITE, COMMON PROSTITUTE AND ORDINARY CITIZENS 56 (2012)
- 20 לוח 51 "עבירות נגד מוסר 64-65". משטרת ישראל דוח משטרת ישראל לשנת 1965 98 (1966) (להלן: דוח משטרת ישראל 1965). פער זה נותר יציב למדי, גם אם חלו שינויים בממדיו, במהלך השנים הבאות: בשנת 1965 נפתחו 54 תיקי סרסרות לצד 152 תיקי שידול, ובשנת 1966 80 תיקי סרסרות לצד 147 תיקי שידול. משטרת ישראל דוח משטרת ישראל לשנת 1966 110 (1967).
- 21 דוח משטרת ישראל 1965, בעמ' 109. גם פער זה נותר יציב בשנה שלאחר מכן, 1965, ועמד על 130 גברים ו-136 נשים.
- 22 מכתבה של השופטת שטרקמן למנהל בתי המשפט (8.2.1962). ג"מ ג-21281/10.
- 23 Kay Levine and Virginia Mellema, *Strategizing the Street: How Law Matters in the Lives of Women in the Street-Level Drug Economy*, 26 LAW & SOCIAL INQUIRY 169 (2001); LISA .MAHER, SEXED WORK: GENDER, RACE, AND RESISTANCE IN A BROOKLYN DRUG MARKET 18 (1997)
- 24 .GIBSON MARY, PROSTITUTION AND THE STATE IN ITALY, 1860-1915, 126-130 (1986)

- 25 CORBIN ALAIN, WOMEN FOR HIRE: PROSTITUTION AND SEXUALITY IN FRANCE AFTER 1850 (1990) 25
(להלן: CORBIN, WOMEN FOR HIRE).
- 26 LAITE, COMMON; (להלן: JULIA LAITE, COMMON PROSTITUTE AND ORDINARY CITIZENS 133 (2012) 26
(PROSTITUTE).
- 27 Peter Rachman, שחילק דירות שהיו בבעלותו ליחידות משנה קטנות והשכיר אותן במחירים מופקעים בין השנים 1954-1958 לנשים שעסקו בזנות ומהגרות, זכה לערך במילון הקרוי על שמו המתאר את התנהלותו, Rachmanism. שם, בעמ' 177. להגדרת המונח Rachmanism במילון אוקספורד ראו <https://en.oxforddictionaries.com/definition/rachmanism>.
- 28 WALKOWITZ JUDITH, CITY OF DREADFUL ראו המרטש של ג'ק המרטש ראו WALKOWITZ JUDITH, CITY OF DREADFUL DELIGHT: NARRATIVES OF SEXUAL DANGER IN LATE VICTORIAN LONDON 191-228 (1992) (להלן: (CITY OF DREADFUL.
- 29 איתי פרוסט הזונות הנעלמות מן העין: נוכחות נפקדות במשפט הישראלי 46 (עבודת גמר לתואר "מוסמך במשפטים", אוניברסיטת תל אביב – הפקולטה למשפטים, 2004). ראוי לציין כי עבודה זו נכתבה על ידי פרוסט במקביל לעבודתו בפרקליטות מחוז תל אביב, שבמסגרתה עסק בתיקי סחר בבני אדם ונטל חלק בוועדה הבין-משרדית בנושא הסחר בבני אדם.
- 30 CORBIN, WOMEN FOR HIRE, לעיל ה"ש 25; LAITE, COMMON PROSTITUTE, לעיל ה"ש 26.
- 31 רות הלפרין-קדרי "שוויון זכויות... בלי הבדל... מין: נשים, משפט ושינוי חברתי בישראל" תרבות דמוקרטית 10, 163, 178 (2006).
- 32 דנה בלאגנר וערן קליין חקיקה פרטית – נייר עמדה 32 (2002).
- 33 כך למשל דרשה חברת הכנסת רות הקטין בשנת 1966 להטיל מאסר חובה על סרסורים, תוך שהיא נסמכת על מחקר שקראה בעיתון "מעריב": "יתוקן איפוא החוק ולא תינתן לשופט ברירה, כי כולנו רחמנים בני רחמנים. המציאות מחייבת חוק חמור, חוק מרתיע, כדי לעקור את הנגע מחברתנו". בשפה רפה יותר דרשה מתן תקציבים למשרד הסעד, ולארגוני נשים. ד"כ 45, 1546 (התשכ"ו). בשנת 1971 יום חבר הכנסת שלמה גרוס מאגודת ישראל הצעת חוק להחמרת עונשם של סרסורים, לאחר שקרא בעיתון על ענישה מקלה שנגזרה על שניים מהם בבית המשפט העליון, "נודעזעתי עמוקות" ציין בכנסת "500 נערות סוטות משוטטות בארץ ורובן שבויות [...] רוצחי נפשות אלה, סרסורים, משתוללים ללא כל מעצור". ד"כ 61, 3029 (התשל"א). על גלגולי החקיקה בלונדון בסוף המאה התשע עשרה, בעקבות מאמר שהתמקד בסחר בקטינות לזנות, אף שמקרים אלה היו החרג ולא הכלל, ראו: Gorham Deborah, *The "Maiden Tribute of Modern Babylon" Re-Examined: Child Prostitution and the Idea of Childhood in Late-Victorian England*, 21 VIC. STUD. 353 (1978).
- 34 ROBERTS JULIAN V. ET AL, PENAL POPULISM AND PUBLIC OPINION: LESSONS FROM FIVE COUNTRIES (2003).
- 35 ראו, למשל, את טיעונו של חגית לרנאו ואיילת עוז "למה אסור להתאהב בחוק הגנה על הציבור מפני עברייני מין – מבט ביקורתי" הפרקליט נא 1 (2011).
- 36 John M. Darley, Kevin M. Carlsmith & Paul H. Robinson, *The Ex Ante Function of the Criminal Law*, 35 L. & Soc'y REV. 165 (2001).
- 37 David A. Anderson, *The Deterrence Hypothesis and Picking Pockets at the Pickpocket's Hanging*, 4 AMERICAN LAW AND ECONOMICS REVIEW 295, (2002).
- 38 ROGER COTTERREL, THE SOCIOLOGY OF LAW (1992) בין היתר, על מצב זה ראו, בין היתר, רוג'ר קוטרל.
- 39 על פי סקר של משרד הרווחה שנערך בשנים האחרונות, ובחן נתונים של נשים בזירות זנות וזנות. בזנות רחוב נמצאו 67% רווקות, 38% אימהות לילדים; בזירות דיסקרטיות ושירותי ליווי נמצאו 70% אימהות לילדים, 41% רווקות, 53% נשואות בעבר; ובמכוני העיסוי 34% רווקות, 59% נשואות בעבר, 68% אימהות לילדים. יואב סנטו ואברהם כרמלי הסקר הלאומי על תופעת הזנות בישראל (משרד הרווחה והשירותים החברתיים, המשרד לבטחון פנים, 2016).

- 40 לשוני בגישתם של נשים וגברים לזנות בתקופה זו ראו City of Dreadful, לעיל ה"ש 28, בעמ' 170-135. לעבודה משותפת של גברים ונשים במאבק לביטול פקודת המחלות המדבקות ראו Prostitution and Victorian Society, לעיל ה"ש 14, בעמ' 245-233. והשוו למצב בהולנד בתחום זה: Petra De Vries, "White Slaves" in Colonial Nation: The Dutch Campaign against the Traffic in Women in the Early Twentieth Century, 14 Social and Legal Studies 39, (2005).
- 41 STEVEN MAYNARD-MOODY & MICHAEL MUSHENO, COPS, TEACHERS, AND COUNSELORS: STORIES FROM THE FRONT LINES OF PUBLIC SERVICE (2003).
- 42 ראו למשל, MICHAEL LIPSKY, STREET-LEVEL BUREAUCRACY: DILEMMAS OF THE INDIVIDUAL IN PUBLIC SERVICES (2010). דוגמאות לאכיפה השונה מזו שאליה התכוון המחוקק מצד שוטרים, בשל שיקול הדעת הרב המוקנה להם, ניתן למצוא למשל כאן: שפייר, לעיל ה"ש 18; Catherine Benson and Roger Matthews, *Police and Prostitution: Vice Squads in Britain*, in SEX FOR SALE: PROSTITUTION, PORNOGRAPHY AND THE SEX INDUSTRY 245 (2000); JAMES Q. WILSON, VARIETIES OF POLICE BEHAVIOR: THE MANAGEMENT OF LAW AND ORDER IN EIGHT COMMUNITIES (1978) 99-100 (להלן: WILSON). בנוגע לשופטים, נדמה שהדוגמה המוחשית ביותר כיום היא החוק המפליל לקוחות בשבדיה, שנחקק מתוך תפיסת הזנות כאלימות מגדרית וכתופעה הפוגעת בשוויון המגדרי, אך בפועל בית המשפט העליון שם קבע כי המדובר בעבירת מטרד, ושופטים נמנעו עד היום מלהטיל עונשי מאסר בגין עבירה זו, על אף שהם מעוגנים בחוק, והסתפק בהטלת קנסות. עוד יוער כי שלושה שופטים בשבדיה, האחד מהם שופט בית המשפט העליון, נקנסו בגין פרשיות שונות של צריכת זנות. לדיון נוסף בעמדת בתי המשפט בנוגע לחוק המפליל לקוחות בשבדיה, ראו נעמי לבנקרון האם יוכלו כלי האדון להרוס את ביתו? על כוחה של חקיקה ככלי לעיצוב תעשיית המין: הפללת לקוחות בשבדיה כמקרה מבחן 116-122 (עבודת גמר לתואר "מוסמך", אוניברסיטת תל אביב – הפקולטה למשפטים, 2011).
- 43 וילסון מגדיר את קיומו של "תחום האדישות" (Zone of Indifference) ביחס לפעילות המשטרה: ככל שתשומת הלב הציבורית לנושא פחתה, גדל שיקול דעת השוטרים בנוגע לטיפול הראוי, ולהפך. WILSON, לעיל ה"ש 42, בעמ' 233.
- 44 להמחשה מרתקת של פעולת תגובת הנגד בזמן הרייך השלישי כנגד הזכויות שלהן זכו נשים שעסקו בזנות ברפובליקת ויימאר, ראו Julia Roos, *Backlash against Prostitutes' Rights: Origins and Dynamics of Nazi Prostitution Policies*, 11 JOURNAL OF HISTORY AND SEXUALITY 67 (2002). לדיון נוסף בתגובת נגד ראו SUSAN FALUDI, BACKLASH: THE UNDECLARED WAR AGAINST WOMEN (1991); Ilya Somin, *The Limits of Backlash: Assessing the Political Response to Kelo*, 93 MINN. L. REV. 2100, (2009).
- 45 GEROME FRANK, COURTS ON TRIAL: MYTH AND REALITY IN AMERICAN JUSTICE (1949). לדיון בנוגע לדרך שבה צריכה כוונת המחוקק להשפיע על שופטים, ראו ANTONIN SCALIA, A MATTER OF INTERPRETATION: FEDERAL COURTS AND THE LAW (1997).
- 46 Randall L. Kennedy, *McCleskey V. Kemp: Race, Capital Punishment, and the Supreme Court*, 101 HARV. L. REV. 1388 (1988); Adeno Addis, *Recycling in Hell*, 67 TUL. L. REV. 2253 (1993); Dorothy E. Roberts, *Punishing Drug Addicts Who Have Babies: Women of Color, Equality and the Right of Privacy*, 104 HAR. L. REV. 1419 (1991); Sally Kohn, *Greasing the Wheel: How the Criminal Justice System Hurts Gay, Lesbian, Bisexual and Transgendered People and why Hate Crime Laws Won't Save Them*, 27 N.Y.U. REV. L. & SOC. CHANGE 257 (2002).
- 47 ביטויים מעין אלה אינם מופיעים כיום כמעט בפסיקת בתי המשפט, אך בתקופה שבה נדון עניינה של מרים תורג'מן בבית המשפט ניתן היה למצוא אותם לא פעם. כך למשל בעניין עוקשי קבעו השופטים לגבי הנערה בת ה-14 שהנאשם סרסר בה "אין לנו ספק, כי היא לא היתה ואיננה תמימה וחסודה". תפ"ח (מחוזי ת"א) 112/66 מ"י נ' עוקשי, פס"מ ס"א 137 (1967). השופט שמגר הרשיע בעניין ינקו את הנאשמים בסרסרות, אך בין היתר קבע גם כי התרשם שקורבנם הייתה "נערה קטינה

- ופתיה". ע"פ 765/78 ינקו נ' מ"י (פורסם בנוב, 26.6.1979). בעניינה של אישה אחרת בשם הלנה תורג'מן שנדון בבית המשפט העליון בשנות התשעים, כתב השופט חשין משפט שהבהיר באופן מדויק למדי את הפערים המעמדיים בינו לבינה: "לא אסב עימה אל שולחני, אך גם לא יהיה זה ראוי, לדעתי, כי נורה ושערי הכלא ייסגרו עליה". ע"פ 3520/91 תורג'מן נ' מ"י, פ"ד מ"ז(1) 441, 465 (1993).
- 48 ענת פירסט ומיכל אגמון-רונן "המכונית שווה יותר?! הענישה בעבירות אלימות נגד בנות זוג עיונים במשפט, מגדר ופמיניזם 545 (דפנה ברק ארו, שלומית יניסקי-רביד, יפעת ביטון ודנה פוגין' עורכות, 2007); עירית נגבי סיפורי אונס בבית המשפט: ניתוח נרטיבי של פסקי דין (2009).
- 49 Barbara Fedders, *Lobbying for Mandatory – Arrest Policies: Race, Class, and the Politics of the Battered Women's Movement*, 23 N.Y.U. REV. L & SOC. CHANGE 281 (1997) המחשה אחרת לסיכון שבטיפול מערכת המשפט בבעיות חברתיות טמונה בחוק נגד פשעי שואה בארה"ב, שנאכף על ידי הרשויות באופן לא פרופורציונלי כנגד קבוצות מיעוט דווקא, שעליהן ביקש להגן מלכתחילה. ראו Karen Franklin, *Good Intentions: The Enforcement of Hate Crime Penalty – Enhancement Statues*, 46 THE AMERICAN BEHAVIORAL SCIENTIST 154 (2002).
- 50 Neil Gotanda, *A Critique of "Our Constitution is Colorblind"*, in CRITICAL RACE THEORY: THE KEY WRITING THAT FORMED THE MOVEMENT 257 (Kimberle Crenshaw et al eds., 1995).
- 51 על זנות יהודית וסחר בנשים יהודיות באירופה בסוף המאה התשע עשרה וראשית המאה העשרים ראו חיים אבני טמאים: סחר בנשים בארגנטינה ובישראל 19–159 (2009) EDWARD J. BRISTOW, PROSTITUTION AND PREJUDICE: THE JEWISH FIGHT AGAINST WHITE SLAVERY, 1870-1939, 11-108 (1982).
- 52 תיאודור הרצל מדינת היהודים 80 (אשר ברש מתרגם, 1896).
- 53 יהושע כהנא "גולדה: האמנתי שבמדינה יהודית לא יהיה צורך בבודקי מכס...." מעריב 7.2.1972, 3.
- 54 לתהליכים דומים שהתרחשו בתקופה הפוסט-קולוניאלית בהודו, ראו T.E. Shanmugam, *Sex Delinquency and Emotional Instability in Women*, 17 IND. J. OF SOC. WORK 30 (1957); Rajalakshmi Ramprakash, *Delinking Prostitution from Trafficking: A Look at India's Immoral Traffic Prevention Act 1956*, 22 CANADIAN WOMEN STUDIES 110 (2003); Prabha Kotiswaran, *Preparing for Civil Disobedience: Indian Sex Workers and the Law*, 21 B.C. THIRD WORLD L.J. 161, 161-171 (2001).
- 55 על החברה הישראלית בתקופה זו ראו אורית רוזין חובת האהבה הקשה: יחיד וקולקטיב בישראל בשנות החמישים (2008); טליה פפרמן 'זמות נעלמה': פעילות כלכלית עצמאית של נשים בחברה הישראלית 1930–1980, 62–112 (עבודת גמר לתואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל אביב – הפקולטה למדעי החברה, החוג ללימודי עבודה, 2011).
- 56 האמנה להשבתת הסחר בכני אדם וניצול זנותם של אחרים, כ"א 26, 631 (נפתחה לחתימה ב-1949). ישראל הייתה המדינה השנייה בעולם אשר חתמה עליה.
- 57 שם. סעיפים 1–15 באמנה עוסקים במשפט הפלילי ובסוגיות הנגזרות ממנו בשפה מחייבת: "בעלי אמנה זו מסכימים ביניהם להעניש כל אדם אשר, כדי לספק יצרי זולתו [...] (שם, סעיף 1(1)), בעוד הסעיף העוסק באמצעים אחרים קובע בשפה מחייבת פחות "בעלי אמנה זו מסכימים לנקוט או לעודד – באמצעות שירותי החינוך, הבריאות, הסעד, הכלכלה, ושירותים אחרים שלהם, ציבוריים או פרטיים – פעולות למניעת הזנות, ולשיקומם ולתיקונם החברתי של קרבנות הזנות והעבירות המוזכרות באמנה זו" (שם, בס' 16).
- 58 א' פיילכנפלד "מלחמה במחלות מין במדינת ישראל" הרפואה (4) 46 (התש"ט); ידיעות סטטיסטיות, מרכז קופת חולים, יולי-דצמבר, 1948; חיים ברלין "מחלות המין בישראל" הרפואה העברי א-ב 190 (1951); אריה מונדלאק "בריאות הדור הצעיר בישוב" הרפואה העברי 20, 85–87 (1947); "ה'אני מאשים' של ד"ר י. מאיר" מעריב 23.11.1950, 2; "מלחמה בהתפשטות מחלות המין בארץ" המשקיף 15.10.1946, 4.

- 59 אורית רוזין "תנאים של סלידה: היגיינה והורות של עולים מארצות האסלאם בעיני ותיקים בשנות החמישים" **עיונים בתקומת ישראל** 12, 195 (2002).
- 60 שתי הוועדות היו המועצה למניעת מסחר בנפשות (1955-1959) ג"מ ג-4278/13 והוועדה לבעיית הגערה הסוטה, שהחלה לפעול בשנת 1962 אך לא ידוע מתי הסתיימה פעילותה, ג"מ ל-2093/6. בשני המקרים לא פורסמו דו"חות מסכמים לעבודת הוועדות, והמידע על אודותיהן לקוח רק מפרוטוקולים של הדיונים שנערכו בהן.
- 61 למחקר מרתק ויחיד מסוגו בתקופה זו על אודות הסרסור הישראלי, ראו Horowitz Menachem, *A Survey on Procurers in Israel, 1961-1963*, 4 THE ISRAEL ANNALS OF PSYCHIATRY DISCIPLINE (1966) 219. לדו"ח הטיפול המשותף באישה שעסקה בזנות ובסרסורה ראו יהודה רימרמן "יומן טיפול בזונה ובסרסורה" **טיפול בעבריינים (על בעיות הזנות)**: קורס השתלמות לקציני מבחן (משרד הסעד, 1962) (להלן: רימרמן "יומן טיפול בזונה ובסרסורה").
- 62 ראו למשל את תשובתו של שר המשטרה, בכור-שלום שטרית, בתגובה לשאלתה בנושא זה בכנסת: ד"כ 25, 741 (התשי"ט).
- 63 שינוי מערכת המשפט הוא תהליך מורכב המצריך משאבים, כוח אדם, מחקר מקדים נרחב וניסוח מדויק. כל אלה אינם מתאפשרים על פי רוב בתקופות בינוי אומה, המתאפיינות בשינויים מהירים, במחסור במשאבים ובקושי בייצוב השלטון. לפיכך, גם במקרים שבהם מחליטה מדינה כי ברצונה לאמץ שיטת משפט מסוימת, נדרש פרק זמן לא מבוטל לצורך ביצוע ההתאמות הנדרשות. תפקידו המרכזי של המשפט בחברה, והחשיבות הטמונה בהמשכיותו, במיוחד כאשר הסדר והיציבות מתערערים, הובילו לרוב להותרת שיטת המשפט הקודמת על כנה, למרות זיהויה עם השלטון הקודם. בתקופה הפוסט-קולוניאלית אימצו מדינות רבות את שיטת המשפט הקולוניאלית ולו באופן זמני. תהליך זה התרחש גם בישראל, שבה נשמר המשפט המנדטורי, למעט סעיפים אחדים שבוטלו מייד (ההגבלה על עליית יהודים או רכישת קרקעות), אך במקביל החל תהליך של מחקר מקיף לצורך בניית שיטת משפט חדשה. למקצת הכתיבה הענפה בתחום זה ראו ניר קידר **ישראליותו של המשפט הישראלי: המאבק לביסוסו של משפט עברי-ישראלי** (2017); Assaf Likhovski, *Argonauts of the Eastern Mediterranean: Legal Transplants and Signaling*, 10 THEORETICAL INQ. L. 619 (2009); Yael Braudo-Bahat, *Quilting Laws: The Israeli-American Harvard-Brandeis Project (1951-1958) as a Successful Model of Transnational Legal Cooperation* (unpublished draft, on file with author).
- 64 עדי רותם-זלמן **חקיקה פלילית בתקופות מעבר** (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן – הפקולטה למשפטים, התשס"ט).
- 65 חוק התיקון דיני העונשין (עבירות זנות), התשכ"ב-1962.
- 66 ד"כ 31, 1735 (התשכ"א).
- 67 יהודה רימרמן **הזנות בעולם משתנה: בעית הזנות והנערה הסוטה** (1974); יעקב קלנר **חינוכה מחדש של עבריינית: יומן טיפול** (1969); רימרמן "יומן טיפול בזונה ובסרסורה", לעיל ה"ש 61.
- 68 פרוטוקול ישיבת הנהלת הסוכנות היהודית לארץ ישראל (5.11.1951) אצ"מ S100/937.
- 69 כבר במאה התשע עשרה סיפקה הזנות חומר קריאה מרתק בעיתונים המעלה את הביקוש להם, ולפיכך משכה גם פוליטיקאים לטפל בה. ראו Gorham Deborah, *The "Maiden Tribute of Modern Babylon" Re-Examined: Child Prostitution and the Idea of Childhood in Late-Victorian England*, 21 VIC. STUD. 353 (1978).
- 70 שאול הון "בהתחלה הבטיח לה נישואין..." **מעריב** 6.8.1961, 6. ראו גם: "על סרסורים לדבר עבירה" **ידיעות אחרונות** 17.5.1961, 2; "יוחמר דינם של סרסורי זונות" **ידיעות אחרונות** 7.2.1962, 11.
- 71 ארכיון הכנסת מ/3/62 "יושב ראש הכנסת מר נחום ניר – תיק כללי". התיק כולל מכתב נוסף, דומה בתוכנו, בנסיבות שונות.
- 72 ראו, למשל, את דרישת היועץ המשפטי של המשטרה לקביעת חזקות בחוק בנוגע לסרסורים. פרוטוקול ישיבה מס' 49 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-5, 8 (26.3.1962).
- 73 ד"כ 31, 1736 (התשכ"א).

- 74 ראו הדסה בן-עתו "החוק, הפסיקה ומציאות החיים" ספר זוסמן: לזכרו של יואל הכהן זוסמן נשיא בית המשפט העליון 55, 67 (אהרן ברק ואח' עורכים, התשמ"ד). לדו"ח הוועדה, ראו משרד המשפטים דוח הוועדה לבריאת בעיות הזנות (1977).
- 75 לפירוט בנוגע לעבירות השידול והשוטטות ראו לעיל, ה"ש 17. שני הסעיפים הותרו לשוטרים שיקול דעת נרחב למדי בנוגע לדרך אכיפתם.
- 76 ס' 151 לפקודת החוק הפלילי, 1936.
- 77 לקשיים נוספים בפירוש התיקון ראו למשל את הדיון בסוגיה האם ניתן להטיל מאסר על תנאי (ס' 10 לתיקון) על מי שהורשע בסרסרות ד"נ 5/63 היועמ"ש נ' וייגל, פ"ד יז 2358 (1963). קושי אחר נוצר בפירוש סעיף הסרסרות (סעיף 2(א)(1) לתיקון), שקבע כי די במעשה אחד של סרסרות לצורך הרשעה. בעניין אל בנא, העניקה הפרקליטות פרשנות פרדוקסלית לעובדות שעליהן אין חולק, שלפיהן הלקוח הטריד אישה באופן חוזר ונשנה בבקשה לקיים איתה יחסי מין, ובפעם השלישית הסכימה לקחת את כספו, אך בסופו של דבר לא קיימה איתו יחסי מין. בית המשפט כינה את הלקוח "העד הטרדני הזה" (עמ' 462) ועדיין הרשיע את הנאשם בסרסרות: ע"פ 236/65 אל בנא נ' היועמ"ש, פ"ד יט(2) 459 (1965).
- 78 ראו, למשל, מכתבו של בר אור, פרקליט מחוז תל אביב, אל היועמ"ש לממשלה (13.2.1959) ג"מ גל-21281/10.
- 79 סקר פנימי שערך הקרימינולוג שלמה שוהם לבקשת המשטרה בסוף שנות החמישים קבע כי האתנן בישראל נמוך יחסית, אך "טיפוס הזונה המנוצלת עד תום ע"י סרסורה" איננו קיים כמעט, ולהערכתו 70% מהנשים העוסקות בזנות קיבלו לידיהן את מלוא שכרן. ראו שלמה שוהם "סקר הזנות בישראל" 73 בתוך: טיפול בעבריינים (על בעיות הזנות) (משרד הסעד, 1960).
- 80 דוד מועלם "חוק לתיקון דיני העונשין – (עבירות זנות) תשכ"ב-1962" רבעון משטרת ישראל 15, 16, 69, 71 (1963).
- 81 פסק דינה של שולה מזרחי היה נקודת המפנה ביחס לעבירה זו. מזרחי, צעירה שעמדה ברחוב חשוך המשמש בשעות היום מוסכים בלבד ונטוש בשעות ליל, קראה לעבר גבר "עשר לירות". הם נכנסו למוסך נטוש המרוחק כ-15 מטר מהכביש, ושוטר שנכנס למוסך עצר אותם. מזרחי נאשמה בשידול לזנות ובמעשה מגונה. השופט זיכה אותה ונזף במשטרה על התנהלותה. הפרקליטות ערערה למחוזי ועמדתה התקבלה, וערעורו של הסנגור לבית המשפט העליון נדחה: השופטים קבעו כי בנסיבות אלה אכן מדובר בשידול, אך היא זוכתה מאשמת המעשה המגונה במקום ציבורי, ונקבע כי המוסך איננו "רשות הרבים". "המלים 'עשר לירות' הן שידול לזנות" דבר 22.6.1965, 5; "טוב תעשה המשטרה אם תעסיק כוחותיה בתפקידים יותר חשובים מאשר תפיסת זוגות בפילות נידחות" חרות 14.10.1964, 6; "המשטרה תערער על זיכוי יצאנית" ידיעות אחרונות 14.10.1964, 16; אילן נחשון "שופט נחלץ להגנת בעלות המקצוע העתיק" ידיעות אחרונות 14.10.1964, 2.
- 82 נוסחו המלא של סעיף 2(8) קבע "אין רואים את האשה כשותפת לעבירה, אולם עדותה טעונה סיוע". בעוד הרישא של הסעיף משקפת הבנה למעמדה הקורבני של האישה בעולם הזנות, הסיפא מרמזת לאופייה המפוקפק ולספק שיש להטיל במהימנותה. גורלו המעורפל של סעיף זה ממחיש אף הוא את הנתק בין כוונת המחוקק לבין גלגולי החוק בפועל: שופטים לא התייחסו לרישא של החוק בפסקי דין שבהם הופללו נשים, ולא עלה בידי לאתר סנגורים שניסו לעשות בו שימוש. סעיף זה הומר לסעיף 206 בחוק העונשין, התשל"ז-1977, וביטולו הוצע תוך התייחסות לדרישת הסיוע בלבד: "מוצע לבטל את ההוראה שבסעיף 206(2) המחייבת תוספת ראייתית לעדותו של אדם העוסק בזנות. אין סיבה לדרוש תוספת זאת בענין זה, דבר הפוגע באמינותם של אנשים כעדים רק בשל התעסקותם בזנות". הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 58) (עבירות זנות, מין ותועבה), התשנ"ז-1997, ה"ח 2639. הסעיף בוטל בשנת 2000. חוק העונשין (תיקון מס' 56), התש"ס-2000, ס"ח 1746.
- 83 "העולם על גלגלים" ידיעות אחרונות 31.12.1964, 20. לדוגמאות נוספות ראו גם: "חשוד בהחזקת בתי בושת" מעריב 4.2.1963, 4; ע"פ 281/66 פרג' נ' מדינת ישראל, פ"ד כ(4) 477 (1966).

- 84 אינני יודעת מה הייתה המדיניות המדויקת בנושא זה, אך רבים מן התיקים שנדרונו בבית המשפט העליון השתמרו בארכיונים שלו או של בית המשפט המחוזי, בעוד שמתיקי שלום ומחוזי נשמרו רק מדגמים של 3% מן התיקים. שיחת טלפון עם דוד סלומון, מזכיר בית משפט שלום בתל אביב (11.10.2012).
- 85 ת"פ 324/62 (מחוזי חי') היועמ"ש נ' ביטון (לא פורסם, גז"ד מיום 30.4.1963).
- 86 ע"פ 147/63 ביטון נ' היועמ"ש, פ"ד יז 1287 (1963).
- 87 ת"פ (מחוזי ת"א) 309/63 היועמ"ש נ' פינקלשטיין (לא פורסם, גז"ד מיום 14.7.1963).
- 88 ע"פ 268/63 פינקלשטיין נ' היועמ"ש, פ"ד יז 2101 (1963).
- 89 ת"פ (מחוזי ת"א) היועמ"ש נ' בלגאלי (לא פורסם, גז"ד מיום 28.10.1963).
- 90 ע"פ 361/63 בלגאלי נ' היועמ"ש, פ"ד יח 61, 64 (1964).
- 91 שם, בעמ' 64-65.
- 92 ת"פ (מחוזי ת"א) 212/63 היועמ"ש נ' מאיר (לא פורסם, גז"ד מיום 11.3.1964) (להלן: עניין מאיר במחוזי).
- 93 פרוטוקול בית משפט מחוזי בעניין מאיר במחוזי מתאריך 14.2.1964, שם, בעמ' 15 "החוק לא בא לאסור את העסקות בזנות. המקום היחיד שאשה יכולה לעסוק בזנות זה בדירתה, מבלי להסתבך עם החוק. המחוקק התכוון לבתי בושת מיוחדים. אם היתה שם עוד אשה שאינה גרה שם והיתה עוסקת בזנות אז אפשר היה להאשימה".
- 94 פרוטוקול בית משפט מחוזי בעניין מאיר במחוזי מתאריך 1.3.1964, לעיל ה"ש 92, בעמ' 18.
- 95 שם, בעמ' 5.
- 96 ע"פ 135/64 מאיר נ' היועמ"ש, פ"ד יח (4) 516 (1964) (להלן: עניין מאיר בעליון).
- 97 שם, בעמ' 521.
- 98 שם, בעמ' 522.
- 99 פרוטוקול ישיבה מס' 20 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-5, 3-4, 6 (25.12.1961).
- 100 כל המידע על אודות חייה של מרים תורג'מן לקוח מהתיק הפלילי בארכיון בתי משפט וכן מפסקי הדין בבית המשפט המחוזי והעליון: ת"פ (מחוזי ת"א) 225/64 היועמ"ש נ' יכני (לא פורסם, 20.2.1965); ע"פ 94/65 תורג'מן נ' היועמ"ש, פ"ד יט (3) 57 (1965) (להלן: עניין תורג'מן בעליון).
- 101 עם פתיחת הדיון בבית המשפט המחוזי, ביקש בא כוחו של שמואל להעביר את הדיון לשופט אחר "מכיון שכב' כבר דן בעבירה דומה נגד אותו הנאשם" (ישיבת בהמ"ש המחוזי מיום 2.11.1964, בעמ' 2 לפרוטוקול בעניין תורג'מן במחוזי). לא עלה בירי לאתר את התיק הנוסף.
- 102 שמו של עורך הדין י' בארי אינו מצוין במלואו במסמכים המצויים ברשותי, אך קרוב לוודאי מדובר בעו"ד ידידיה בארי, שנולד בגרמניה בשנת 1931, ועלה לישראל בשנת 1938. הוא הצטרף לבית"ד ולתנועת "הנוער הציוני", ומאוחר יותר הצטרף לאצ"ל. למד משפטים בתל אביב ועסק תחילה בתחום הפלילי ולאחר מכן בתחום המסחרי. נבחר מטעם הליכוד לכנסת בשנת 1974, והיה ממנהיגי התנועה למען ארץ ישראל השלמה. לפרטים נוספים על אודותיו ראו main.knesset.gov.il/mk/Pages/MKPub.aspx?MKID=281.
- 103 סעיף 166 לפקודת החוק הפלילי קבע חזקה שלפיה בן זוגה של האישה העוסקת בזנות הוא סרסור, אלא אם כן יוכיח אחרת.
- 104 בבית המשפט המחוזי היה בארי אמור לממן את שני הנאשמים, הן מאיר והן בן זוגה, אך הודיע לבית משפט כי קיימים ניגודי אינטרסים בייצוג משותף, ולבסוף ייצג רק את בן זוגה בבית המשפט המחוזי, ואותה בבית המשפט העליון.
- 105 למעט הופעתו כהערת שוליים בביוגרפיה של אגרנט, בהקשר אחר. פנינה להב ישראל במשפט: שמעון אגרנט והמאה הציונית 391 (1999) (להלן: להב ישראל במשפט).
- 106 דואר אלקטרוני מפרופ' פנינה להב (17.1.2016). להב ראינה את אגרנט לצורך כתיבת הביוגרפיה שלו.
- 107 להב ישראל במשפט, לעיל ה"ש 105, בעמ' 37.

- 108 על התנועה הפרוגרסיבית והזנות בארצות הברית ראו Egal Feldman, *Prostitution, the Alien Woman and the Progressive Imagination, 1910-1915*, 19 AMERICAN QUARTERLY 192 (1967).
- 109 להב ישראל במשפט, לעיל ה"ש 105, בעמ' 239-244.
- 110 שם, בעמ' 271.
- 111 שם, בעמ' 271, 301.
- 112 דואר אלקטרוני מפרופ' פנינה להב (17.1.2016).
- 113 עלי זלצברגר ופניה עוז-זלצברגר "המסורת הגרמנית של בית המשפט העליון בישראל" עיוני משפט כא 259, 262 (התשנ"ח).
- 114 ניר קידר "בן גוריון והמאבק למינוי שופט ממוצא ספרדי לבית המשפט העליון" מחקרי משפט יט 515 (התשס"ט); רון חריס המשפט הישראלי – השנים המעצבות 1948-1977 172-199 (2014).
- 115 משה זילברג "דת וכתובה במחשבת הדור" דיני ישראל ג 5, 13 (התשל"ב), שם הביע זילברג את עמדתו כי אף על פי שהמשפט העברי הוחל עד אז רק על דיני האישות "נחוץ להטילו, בצורה מעובדת ומתוקנת, על כל ענייני המדינה [...] כי חומר זה הוא תפארת היצירה הלאומית שלנו".
- 116 סמכותו של נשיא בית המשפט העליון לקבוע את שופטי ההרכב עוגנה בסעיף 27(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984, ועד אז הייתה סמכות זו בגדר נוהל מקובל שאינו מעוגן בחוק. על שיבוצי שופטים בבית המשפט העליון ראו מירון גרוס ויורם שחר "לשאלת דרכי השיבוץ של מותבי בית המשפט העליון – ניתוחים כמותיים" משפטים כט 567 (התשנ"ט). לדיון בהחלטה דומה שקיבל אגרנט, ביחס לקביעת הרכב שידון בדרך יצירת חזקת שיתוף נכסים בין בני זוג, ראו רון חריס "המשפט הישראלי" העשור השני תשי"ח-תשכ"ח 125, 144 (צבי צמרת וחנה יבלונקה עורכים, 2008).
- 117 עניין תורג'מן בעליון, לעיל ה"ש 100.
- 118 דברי הנשיא אגרנט, שם, בעמ' 70.
- 119 דברי השופט זוסמן, שם, בעמ' 86.
- 120 דברי הנשיא אגרנט, שם, בעמ' 70.
- 121 שם.
- 122 שם, בעמ' 66. דברי אגרנט מהווים למעשה חזרה על פסיקת השופט מני בעניין רחל מאיר: "פירוש זה של הסעיף עלול אמנם, בתוקף הסנקציה שבו, לשלול מזונה את אפשרות השימוש במקום מגוריה למטרת עיסוקה ועל ידי כך להצר צעדיה ולפגוע בפרנסה שהיא מתפרנסת מעיסוק זה, אך כנראה שזו היתה מטרתו וכוונתו המוצהרת של המחוקק לאור הלשון שבה הוא השתמש בסעיף 5". עניין מאיר בעליון, לעיל ה"ש 96, בעמ' 521.
- 123 עניין תורג'מן בעליון, לעיל ה"ש 100, בעמ' 64.
- 124 שם, בעמ' 86.
- 125 שם, בעמ' 85.
- 126 שם, בעמ' 87.
- 127 שם, בעמ' 88.
- 128 דיון בקריאה ראשונה לחוק תיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), התשל"ג-1973, ד"כ 72, 956 (התשל"ה). אלה הדברים שאמר צדוק: "בעיית הזנות ברשות הרבים הוחמרה לאחר קביעתו של בית המשפט העליון, בערעורים פליליים 135/64 ו-94/65, כי החזקת דירה לצורך עיסוק בזנות אסורה לא רק כשהמקום משמש למטרות זנות בלבד אלא גם כשהמקום הוא מקום המגורים הקבוע של היצאנית. השפעתה של קביעה זו, יש לשער, היא התחזקות התופעה של הוצאת הזנות מן הבתים אל הרחובות". (שם, בעמ' 956).
- 129 תיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 37), התשל"ה-1975: "אדם הנמצא במקום כלשהו לשם עיסוק בזנות, בנסיבות שיש בהן משום מטרד לדרי הסביבה או הפרעה לתנועה בדרכים, דינו – מאסר שנה". כיום – סעיף 215(ג) לחוק העונשין, התשל"ז-1977.
- 130 יואל זוסמן "בתי משפט והרשות המחוקקת" משפטים ג 213, 219 (1971).

- 131 ראו בעניין פלונית: "ספק בעיני אם המילים חלות על מקרה שבו זונה מקיימת עיסוקה בבית. ברם, מר טוויג, ב"כ התביעה מסתמך על פס"ד של ביהמ"ש העליון בו הוכרע ברוב דעות כי יש לפרש את המילים האמורות כחלות על זונה המקיימת עיסוקה בביתה (ע"פ 94/65, פד"י י"ט, חלק 3, ע' 57). פסק דין זה מחייב אותי ואני מרשיע לכן את הנאשמת בעבירה בה הואשמה". ת"פ (מחוזי ב"ש) 297/68 מ"י נ' פלונית, פס"מ 129, 131 (1968). בעניין לבן דחה השופט ויתקון בהיסוס את בקשת הסגור לאמץ את עמדת המיעוט של זוסמן: "כשלעצמי, נראה לי שיש בשאלה זו פנים לכאן ולכאן, ומאחר שישב בית-המשפט על מדוכה זו בהרכב מורחב ופסק את אשר פסק, סבורים אנו שאין מקום להפוך את ההלכה על פיה". ע"פ 538/75 לבן נ' מ"י, פ"ד (2) 583, 585 (1976); ובעניין פרץ נקבע "יש להצטער על-כך שבית-המשפט העליון הכריע את הכף לטובת הפירוש המילולי המצומצם" ת"פ (מחוזי ת"א) 231/88 מ"י נ' פרץ, פ"מ התש"ן (2) 16 (1989).
- 132 לדיון ביקורתי על אודות צמיחתו המחודשת של הדיון בסחר בנשים דווקא בתקופה זו ראו ג' דווימא, לעיל ה"ש 9.
- 133 ועדת החקירה הפרלמנטרית לעניין הסחר בנשים הוקמה ביוני 2000, במהלך כהונתה של הכנסת ה-15, ביוזמתה של חה"כ זרבה גלאון שגם עמדה בראשה. היא פעלה כוועדת חקירה פרלמנטרית עד סוף דצמבר 2004, לאחר מכן המשיכה לפעול כוועדת משנה במסגרת הוועדה לביקורת המדינה, ומאוחר יותר כוועדת משנה לוועדה לקידום מעמד האישה. פירוט שמות חברי הכנסת שהשתתפו בה והדיונים שהתקיימו בה בגלגוליה השונים ניתן למצוא באתר האינטרנט שלה: https://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/sachar_main.htm.
- 134 הנתונים הופקו על ידי מערכת המידע הפרלמנטרית, מארכיון הכנסת.
- 135 ארגון "אנחנו שוות", היה ארגון של נשים שעסקו בזנות ופעילות פמיניסטיות. נוסף על כך, שדולה הנשים פעלה בנושא באופן נקודתי: היא פרסמה בשנת 1997 דו"ח בנושא הסחר בנשים, וניסתה לקדם הצעת חוק להפללתו אך לא זכתה להצלחה ונטשה את הנושא. כיום מונה הקואליציה למאבק בזנות 12 ארגונים הפועלים ביחד ובעיקר לחוד בנושא זה.
- 136 לביקורת מסוג זה על פעילות ארגוני נשים במאבק בסחר בנשים במאה התשע עשרה ראו Bieri Sabin & Gerodetti Natalia, 'Falling Women' – 'Saving Angels': Spaces of Contested Mobility and the Production of Gender and Sexualities within Early Twentieth-Century Train Stations, 8 SOCIAL & CULTURAL GEOGRAPHY 217 (2007); Judith R. Walkowitz & Jane Caplan, *Male Vice and Feminist Virtue: Feminism and the Politics of Prostitution in Nineteenth-Century* AGUSTIN LAURA, SEX AT THE *Britain*, 13 HIST. WORKSHOP J. 79 (1982).
MARGINS: MIGRATION, LABOR, MARKETS AND THE RESCUE INDUSTRY 152-187 (2007).
- 137 CATHARINE MACKINNON, WOMEN'S LIVES, MEN'S LAW 151-161 (2005).
- 138 להשוואה יסודית ומקיפה בין שני זרמים אלה ראו הילה שמיר "גישות פמיניסטיות לרגולציה של הזנות: מבט אוהד על הפער שבין המשפט עלי ספר לבין המשפט בפעולה" *מסדירים רגולציה: משפט ומדיניות* 121 (ישי בלנק, דוד לוי-פאור, רועי קרייטנר עורכים, 2016). Silvia Law, *Commercial Sex: Beyond Decriminalization*, 73 S. CAL. L. REV. 526 (2000).
- 139 ראו, למשל, את יחסן של חברות הכנסת לשרה שגיא שלו ולליעד קנטרוביץ, עובדות מין שהגיעו לישיבה שעסקה בהפללת לקוחות הזנות, וביקשו להשמיע את עמדותיהן לגבי החוק: פרוטוקול ישיבה מס' 11 של ועדת המשנה לוועדה למאבק בסחר בנשים, הכנסת ה-18 (19.1.2010). ראו גם ליעד קנטרוביץ "סוררות וסחורות: אפילוג למהדורה העברית" ניקי רוברטס זונות עושות היסטוריה: *הסחר במין בחברה המערבית* 409, 423 (אפרת רותם מתרגמת 2005). בפרק זה מביאה קנטרוביץ את דבריה של אישה בשם לינדה, מייסדת ארגון "אנחנו שוות" (לעיל, ה"ש 135): "המסר שכוון למשטרה ולחברה היה: תעזבו אותנו בשקט תפסיקו לגרום לנו להרגיש רע לגבי עצמנו יותר משאנחנו מרגישות ממילא. היה לי חשוב להעביר לציבור את המסר שמדובר בבני אדם בעלי ערך, שלא ניתן שיטאטאו אותנו מתחת לשטיח של החברה הישראלית". (שם, 423).

- 140 לאחד החריגים הנדירים אך החשובים בתחום זה ראו דפנה הקר ואורנה כהן דוח מחקר: המקלטים בישראל לנשים ולגברים שורדי סחר בבני אדם (מוגש למחלקת המדינה של ארצות הברית של אמריקה, 2012).
- 141 צ"א (שלום ת"א) 2/14/1424 משטרת ישראל נ' חדר (פורסם בנבו, 30.5.2016) (להלן: עניין חדר).
- 142 ת"פ 15-01-16574 מ"י נ' חדר (לא פורסם).
- 143 שם, בעמ' 5.
- 144 עניין חדר, לעיל ה"ש 141, סע' 6 להחלטה.
- 145 שם, בעמ' 8.
- 146 שם, בעמ' 6.
- 147 עניין חדר, לעיל ה"ש 141, עמ' 16-17: "יש לזכור שתופעת הזנות אינה נוגעת לשאלה מגדרית בלבד אלא גם לשאלה מעמדית. כפי שתופעת הזנות מהווה ביטוי לפערים בין גברים לנשים בחברה (ואולי גם תורמת להם) היא גם מהווה ביטוי לפערים בין עשירות לעניות. כפי שיש להתייחס ברצינות ובכובד ראש לטענות הפמיניזם הרדיקלי הנוגעות להיבטים המגדריים של תופעה זו, אין גם לבטל כלאחר יד את הטענה שהפערים הכלכליים בחברה תורמים תרומה מכרעת לקיומה של תופעת הזנות, ושכנגזרת מכך אין זה הוגן לאסור את הזנות כל עוד פערים אלה לא יצטמצמו בצורה דרסטית".
- 148 שם, בעמ' 8-9.
- 149 שם, בעמ' 4, בעמ' 6, בהתאמה.
- 150 שם, בעמ' 22.
- 151 ורד לי "השופט בחר לדמיין שבישראל יש זנות עצמאית" הארץ 31.5.2016 www.haaretz.co.il/news/law/premium-1.2960480
- 152 עמדת הקואליציה למאבק בזנות, 7.6.16 todaango.org.il/?p=4133
- 153 ועדת המשנה למאבק בסחר בנשים ובזנות: "על נשיאת העליון להבהיר את עמדתה מול דברי השופט כי הוא מכיר באוטונומיה של נשים לעסוק בזנות" 8.6.2016 main.knesset.gov.il/News/PressReleases/pages/press8616b.aspx
- 154 ראו, למשל, "מיסוד הזנות יכול להיעשות רק על ידי המדינה, מתוך קביעת מדיניות רווחה ובריאות כוללת, שתוסדר בתיקוני חקיקה, ולא על ידי מאן דהוא הטוען כי הוא מעניק לנשים העוסקות בזנות סביבת עבודה תומכת והגנה, ואגב כך מפיק רווחים מהזנות". צ"מ (שלום קר') 15-11-20831 מ"י נ' בן עמי (פורסם בתקדין, 6.12.2015).
- 155 ראו דיון שהתקיים בקבוצת פייסבוק של "הגדה השמאלית" שעסקה בהרצאתי שם בעקבות פסק הדין: www.facebook.com/events/647393315435428/?active_tab=discussion. כך למשל פעילה בשם רעות שלזינגר (6.9.2016) כתבה "יש כיום עשרות פעילות מדהימות שמובילות את המאבק בצריכת זנות בישראל [...] מכל הנשים המדהימות האלה אתם נותנים במה לאדם הכי מנותק, היחידה שעמדה לצד הסרסורים למניעת סגירת בית הבושת". סיון בר ארון בחרה לתקוף גם את ה"גדה השמאלית" בגין הבמה שהוענקה לי וכתבה "באמת מפתיע מכיוון הגדה השמאלית, אולי תזמינו באותה הזדמנות נציגים רפובליקנים ותחזיקו בכניסה דוכן לממכר דגלי אמריקה וחולצות עם דמותו של דונלד טרמפ". עם זאת, היו גם פעילות שתמכו בי, כמו למשל עו"ד נועה לוי, תלמידתי לשעבר, שלא היססה על אף כל הביקורת להבהיר כי למדה אצלי קורס בנושא זנות וסחר בנשים, וכי גם אם לא ברורה לה העמדה שנקטתי בעניין חדר, יש לאפשר לי להביעה. פעילה אחרת, אורטל בן דיין, התייחסה לטור שכתבתי בעיתון "הארץ" על פסק הדין ועלה אף הוא בדיונים שקדמו להרצאה, וכתבה "בעקבות הדיון שלכן הלכתי לקרוא את המאמר ב'הארץ'. ממש מוזר שטור כזה הופך את לבנקרון לאיובת פמיניסטית. היא לא סינגרה שם על סרסורים, מי שקוראת את זה בטקסט פשוט לא יודעת לקרוא או שמחפשת אותה מטעמים השמורים איתה".
- 156 ניתן, ואולי אף ראוי לתהות, כיצד דווקא חודשים ספורים לאחר פסק דינו של הרמלין, שהחמיר עם המשטרה והפרקליטות והקל עם הנשים, נמצאו ראיות לכיסוס כתב אישום מעין זה שלא היו בנמצא

אך שנה קודם לכן, והאם לא שימש פסק הדין הראשון תמריץ לחקירה מעמיקה יותר שנבעה אולי משיקולים זרים.

157 מספר פסקי דין מן השנים האחרונות מרמזים על שינוי מגמה מסוים באכיפת חוקי מיסוי והלבנת הון ביחס לנשים העוסקות בזנות, כחלק מן האכיפה המתרחבת והולכת בעבירות נלוות כגון חוק הגבלת שימוש במקום לשם מניעת ביצוע עבירות, התשס"ה-2005 או חוק חסימת מספר טלפון לשם מניעת ביצוע עבירות, התשע"ח-2018. בעניינו של רמי סבן, סוחר נשים, קבע בית המשפט כי מטרתו של חוק איסור הלבנת הון היא "להילחם בעבירות שקשה לגלותן ומתוך רצון להכות בכיסם של העבריינים". תפ"ח (ת"א) 1016-09 מ"י נ' סבן (10.5.2012). אך בכמה מקרים, הופעלו חוקים אלה כלפי הנשים עצמן. ראו למשל ע"מ 13-03-25990 פקיד שומה תל אביב 5 נ' ג.מ. (פורסם בנבו, 30.9.2013) (עיקול כספים שנמצאו על ידי המשטרה בדירתה של אישה שעסקה בזנות, על מנת להבטיח כי תשלם את חובה למס הכנסה); יונה לייבוזן "רשות המסים נגד העובדות בזנות" <https://reshet.tv/item/news/domestic/internal/newsitem-687660> 16.1.2018. במקרים אחרים, הופעלו חוקים אלה כנגד נשים שניהלו בתי בושת, באותה מתכונת שבה פעלה נוי חדר. ראו ע"פ 7701/17 סנדלר נ' מ"י (פורסם בנבו, 23.10.2017) (המעוררת הודתה כי ניהלה בית בושת, אך טענה כי יש למסותה רק על אותו חלק מן הרווחים שהגיע לידיה. בית המשפט דחה את ערעורה, בהסתמך על סעיף 21 לחוק הלבנת הון, התש"ס-2000, המאפשר חילוט מלוא הרכוש ששימש לפעילות הפלילית); ע"מ (ת"א) 55212-05-12 מנצור נ' מנהל מס ערך מוסף תל אביב (פורסם בנבו, 13.9.2016) שם קיבל בית המשפט את טענת המערערת כי היא עצמה לא נהנתה מפירות העסק, ואף התיר לה לנכות מס תשומות באופן חלקי. בעדותה בבית משפט סיפרה המערערת, שעדותה הוגדרה כאמינה על ידי בית המשפט, כי השכלתה חלקית בלבד "בקושי שמונה שנות לימודים סיימתי", טובלת מבעיות רפואיות, הייתה מכורה לסמים תקופה ארוכה, גרושה ואם לילדה ומתגוררת בדירת אימה הקשישה הזקוקה לטיפול סיעודי. היא עסקה בזנות על מנת לפרנס את בתה הקטינה וכן כדי להשיג סמים. מאוחר יותר החלה לעבוד למען אדם אחר, שאת פרטיו לא ידעה, בנייהול בית הבושת, אך קיבלה ממנו סכומים פעוטים בלבד וחששה לחייה אם תעיד: "גם היום אני מפחדת כבוד השופט [...] כן. בעולם הזה מפחדים מאנשים כאלה. עבריינים [...] לא מזכירים שמות של אנשים כאלה. תביא מישהו אחד שמסוגל למסור שמות של אנשים כאלה. גם אם הייתי גבר הייתי יכולה למסור שמות של אנשים כאלה?" (ס' 18 לפס"ד).

158 ורד לי ורויטל חובל "הפנים החדשות של תעשיית ניצול הנשים בישראל" הארץ 27.6.2017 www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.4198589

159 העובדות לקוחות מהחלטת המעצר בעניינה בבית המשפט העליון, בש"פ 7345/17 חדר נ' מ"י (פורסם בנבו, 30.10.2017).

160 למחקר בנושא זה ראו Goldstein Paul J., *Occupational Mobility in the World of Prostitution: Becoming a Madam*, 4 *DEVIANT BEHAVIOR* 267 (1983); LINNANE FERGUS, *MADAMS: BAWDS & BROTHEL – KEEPERS OF LONDON* (2009). לפרשה דומה ראו למשל תפ"ח 1119/01 מ"י נ' דביר (פורסם בנבו, 26.11.2001). בעניין זה הוגש כנגד הנאשמת כתב אישום בגין סרסרות, ניהול מקום לזנות וסיוע לסחר בבני אדם, ובית המשפט ציין בגזר הדין בנימוקיו לקולא: "מתסקיר המעצר שהוגש בהסכמה, אנו למדים כי נסיבותיה האישיות של הנאשמת קשות. בעלה ממנו נפרדה בשנת 1990 נהג בה באלימות רבה. לאחר הגירושיין עזבה הנאשמת את הבית עם שני ילדיה בחוסר כל. הנאשמת גידלה את ילדיה לבד – וללא כל עזרה מבעלה לשעבר, או ממשפחת המוצא שלה, שניתקה את הקשרים עמה לאחר הגירושיין, ועל מנת לפרנסם ולקדם עסקה הנאשמת גם בזנות, וכך הגיעה להיכרות קרובה עם עופר, ולביצוע העבירות שבתיק זה" (שם, בעמ' 4-5 לגזר הדין).

161 מצבה הרפואי חוזר בדיונים השונים, אך ללא פירוט מטעמי צנעת הפרט. ראו למשל עת"א (מרכז) 28331-10-17 חדר נ' שב"ס (פורסם בנבו, 15.11.2017); בש"פ 2291/18 מ"י נ' חדר (פורסם בנבו, 25.3.2018). בפרסומים על אודות התיק בתקשורת, שהתבססו בין היתר על ראיונות עם עורכי דינה, נטען כי מצבה הרפואי השפיע על העונש המקל שנפסק לה.

162 לדיון על החוק המפליל לקוחות בישראל ראו למשל פרוטוקול ישיבה מס' 36 של ועדת המשנה של הוועדה לקידום מעמד האשה, הכנסת ה-20, 4 (13.6.2018), שם אמרה איילת שקד: "אנחנו באמת רוצים לראות מה יקרה אחרי 4-5 שנים. יש מדינות שעשו את זה כבר, כמו שבדיה, צרפת. דיברתי עם ראש ממשלת צרפת, לשעבר, על מה קרה בצרפת והיה לי קשה לאסוף משם נתונים, אז אני חושבת שאנחנו כאן, במדינתנו הקטנה יכולים להיות עם היד על הדופק ולעקוב, ואני בטוחה שאתם תעקבו ושהכנסת תעשה עבודה מצוינת של מעקב ושבעוד 4 שנים נהיה חכמות יותר". ראו גם: משרד המשפטים דו"ח הצוות הבין-משרדי לבחינת הכלים לצמצום צריכת הזנות 190-191 (2017). כך למשל מצוין בדו"ח כי עונשו של לקוח שצרך זנות הוא קנס או חצי שנת מאסר, אך לא מצוין כי עונש מאסר לא נפסק עד היום בעבירה זו, או שהתקדים המנחה של בית המשפט העליון בשבדיה בנושא קבע כי צריכת זנות הינה מטרה לציבור, ולא עבירה כנגד נשים, כפי שטענו חברי הפרלמנט (ובעיקר חברות הפרלמנט) שניסחו וקידמו את החוק. פסיקה זו ממחישה אף היא את דרך דפוסי פעולתם של "הביורוקרטים של הרחוב", כפי שכינה אותם ליפסקי, ואת רוחב היריעה של שיקול דעתם, המוביל לא פעם לניתוק מוחלט של תוצרי החוק ממטרותיו המקוריות. עוד מופיעה בדו"ח הוועדה השורה המטרידה הבאה על אודות הסיוע הניתן לנשים העוסקות בזנות בשבדיה, ללא כל הסבר נוסף: "הסיוע מבוסס על רצונו החופשי של קורבן הזנות, מלבד במקרים בהם הוא דוחה את הסיוע למרות צורך אקוטי" (שם, בעמ' 191). לביקורת הנמתחת בשבדיה על המצב שיצר החוק, ועל פגיעתו בנשים העוסקות בזנות, ראו Niina Vuolajarvi, *Governing in the name of Caring – The Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex*, SEXUALITY RESEARCH AND SOCIAL POLICY (2018); Petra Östergren, *Sweden, in ASSESSING PROSTITUTION POLICIES IN EUROPE* 169 (Hendrik Wagenaar & Synnove Jahnsen eds., 2017); Jay Levy & Pye Jakobsson, *Sweden's Abolitionist Discourse and Law: Effects on the Dynamics of Swedish Sex Work and on the Lives of Sweden's Sex Work*, 14 CRIMINOLOGY & CRIMINAL JUSTICE 593 (2014).